

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Filozofická fakulta

Katedra historie

**Volební programy politických stran pro volby do zemského
zastupitelstva země Moravskoslezské 2. prosince 1928**

Marek Tlašek

Bakalářská práce

Vedoucí práce: prof. PhDr. Jana Burešová, CSc.

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracoval samostatně na základě uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne:

Podpis

Mé poděkování patří prof. PhDr. Janě Burešové, CSc. za odborné vedení, komentáře a rady, které byly velice přínosné při utváření konečné podoby mé bakalářské diplomové práce.

Obsah

Úvod	3
1 Charakter politického stranictví první Československé republiky	8
2 Zákon o organizaci politické správy	12
3 Průběh a výsledky voleb	15
4 Československá strana národně-socialistická	20
4.1 Ideologie strany	21
4.2 Hlavní body volebního programu 1928	22
5 Československá sociálně demokratická strana dělnická	25
5.1 Ideologie strany	26
5.2 Hlavní body volebního programu 1928	27
6 Republikánská strana zemědělského a malorolnického lidu	31
6.1 Ideologie strany	32
6.2 Hlavní body volebního programu 1928	33
7 Československá strana lidová	36
7.1 Ideologie strany	37
7.2 Hlavní body volebního programu 1928	38
8 Československá národní demokracie	41
8.1 Ideologie strany	42
8.2 Hlavní body volebního programu 1928	44
9 Hlavní rysy voleb	47
Závěr	52
Seznam literatury a pramenů	54
Literatura	54
Prameny	55
Archivní prameny	55

Tištěné prameny	56
Dobový tisk	56
Elektronické prameny	56
Resumé	57
Přílohy	58
Tabulky.....	58

Úvod

Regionální politika je součástí zkoumání regionálních dějin, nelze ji však zkoumat osamoceně, bez zapojení do kontextu celorepublikové politiky. Zemské, krajské, okresní volby byly vždy záležitostí jak místních politiků, tak především politiků velkých, zastupujících své strany v Národním shromáždění, Senátu nebo později Parlamentu. Výsledky těchto „malých“ voleb sloužily jako zpětná vazba uprostřed vládního, či opozičního období a na jejich základě mohli dále stavět svou politiku. Zemské volby roku 1928 byly v Československu první svého druhu. Jejich důležitost vyzdvihuje fakt, že v této době vládla Panská koalice, která poprvé od ustálení tzv. vládní Pětky přinutila sociální demokraty a národní socialisty odejít do opozice. Jejich náhradníky se staly německé pokrokové strany, přičemž ve vládě spolu zasedali i s českými národními stranami. Vláda se po celou dobu ocitala pod silnou kritikou odstavených socialistů a zároveň i mezi nimi docházelo k neshodám. S blížícím se datem voleb byly boje vyhrcořenější, témata ostřejší a útočnější. Výsledek voleb zkrátka mohl ovlivnit následný vývoj vlády, pokud by jim byla lidem vyslovena nedůvěra v podobě prohraných zemských voleb. V této práci se budu zabývat zemskými volbami v zemi Moravskoslezské, v nové zemi, která vznikla díky správní reformě uspořádávající země do správních jednotek na základě historických hranic.¹

Cílem této bakalářské diplomové práce je reflexe dobových regionálních problémů, na základě zkoumání volebních programů vybraných stran a s tím spojené agitace. Výsledek přinese výpověď o politické atmosféře v zemi, neboť je nutné celkový průběh zahrnout do celorepublikového dění a vnímat, jak se celostátní politika navzájem ovlivňují s politikou regionální. Právě ideologická forma každé strany je jejím samotným základem a určuje její směřování. A v této chvíli požadavky jednotlivých regionů mohou dočasně měnit podobu a ideologický směr své strany. Zemské volby 1928 navíc musí být brány v kontextu celostátní politiky, neboť systém, který byl pro obsazování mandátů zvolen, nutí nahlížet k soudobé situaci ve vládě. Mandáty byly obsazovány ze dvou třetin volbami a jedna třetina byla vybírána z řad vládních zástupců, odborníků. Proto je například nutné brát v potaz situaci ve vládě, neboť zdánlivá výhra opoziční strany mohla být upozaděna následnou jednou třetinou přivolenou z řad vlády.

Volební program, jenž se má stát základem pro zkoumání v této práci, nemá v roce 1928 tu samou fyzickou podobu, jako si představujeme dnes. Nepředstavujme si leták

---

¹ Reformě se práce bude věnovat v kapitole č. 2.

s vypsanými hesly v bodech, ale spíše silnou agitaci, prováděnou skrze periodika a především prostřednictvím politických, stranických spolků. Význam slov politický program, tak jak je s ním pracováno v této práci, nejlépe vystihuje český politolog Jan Mertl, když jej popsal jako soustavu ideálů, jež politická organizace předkládá svým voličům jako cíle. Tyto ideály jsou požadavky, jejichž dosažením by se zlepšila situace ve státě.² Jan Mertl ve své knize z roku 1933 pracuje s politickou vědou tak, jak byla chápána. Na rozdíl od současných prací, jeho názor netrpí vlivem dnešního vnímání politiky a jejího systému. Je tedy zajímavé porovnávat jeho názory s dnešními výsledky bádání. Proto je také třeba pracovat s jednotlivými dokumenty tak, aby podobu volebního programu utvořily hodnou době a uvědomit si, že tyto strany především strhávaly pozornost na sebe. Základem pro zkoumání se stávají regionální stranická periodika, záznamy stranických sjezdů a především záznamy zemských sjezdů stran. Každá strana publikovala své názory a cíle především tiskem, který byl hojně zastoupen.

V práci se nebudu zabývat výsledky těchto voleb. Toto téma sice není nijak široce zpracováno, nicméně zisky stran je snadné dohledat.³ Práce také není koncipovaná ke komparaci výsledků s jinými volbami. Ačkoliv je nutné zahrnout politickou situaci v Československu a tedy se alespoň částečně věnovat volbám do Národního shromáždění roku 1925, není možné tyto volby nijak srovnávat, ani na jejich základě vyvozovat nějaké důsledky pro volby zemské. Nesmyslnost tohoto srovnávání podtrhuje už jen právní základ obou voleb. Do Národního shromáždění volili občané od 21 let, přičemž do zemského zastupitelstva až od 24 let. A vzhledem k tomu, že se nedá zjistit, jak nezahrnuté tři ročníky předtím volili, ztrácí tedy smysl srovnávat tyto volby mezi sebou. Hlasy také nelze rozlišit podle národnostního zabarvení.

Práce je situovaná do několika kapitol. První část práce slouží jako popis dobového vývoje, přibližně mezi lety 1918 a 1928. Pro porozumění politické situaci v roce 1928, je nezbytně nutné mít přehled v klíčových milnících, které jsou zde nastíněny. Také charakter politického stranictví první Československé republiky (dále jen ČSR) je nesmírně důležitý pro jakékoliv politické i historické zkoumání. Bez vnímání vlivu mentalit není možné výsledky výzkumu správně prezentovat. Výsledky také pomohou k pochopení mentalit lidí, především v oblastech populismu uvidíme, kam až bylo možné v předvolebních slibech zajít. Zemské volby jako takové, nejsou detailněji zpracované. Z toho důvodu jsem se rozhodl pro kapitolu, která vysvětluje a popisuje průběh celých voleb. Od jejich vyhlášení, až po výsledky.

---

² Mertl, Jan: *Politické strany. Jejich zásady a typy v dnešním světě*. Praha 1931, s 90.

³ Náhlovský, Jan: *Volby do Zemských zastupitelstev roku 1928*. Praha 1929, řada 1, sešit 3.

Podrobnější zpracování jsem v žádné literatuře nenalezl ani k průběhu celostátních parlamentních voleb. Pro vytvoření této kapitoly jsem využil hlavně prameny olomouckého archivu. Pro obvody města Olomouce jsou dochovány archiválie, které vytvářejí kompletní seznam úkonů, jež musely jednotlivé obvody a kandidující strany před volbami a i během nich vykonat. Hlavní téma práce se následně vyvíjí v kapitolách věnovaným samotným stranám. Do zemského zastupitelstva kandidovalo celkem 17 stran, nicméně pro práci jsem vybral pět hlavních. Jedná se o strany tzv. Pětky, tedy nejsilnější strany ve státě. Práce je omezena na tyto strany, neboť byly hlavními a neúspěšnějšími stranami těchto voleb. Zbylých 12 stran buďto spolukandidovalo ve spojených kandidátkách nebo zkrátka utrpělo porážku a tedy se pro zkoumání stávají méně podstatné. Komunistická strana sice zaznamenala úspěch, nicméně jsem se ji rozhodl nezařadit z toho důvodu, že nebyla dosud přítomna ve vládě. Každé straně jsou věnovány tři kapitoly. První pojednává o klíčových milnících vývoje strany. Druhá se zabývá ideologickým vývojem strany, což je pro tvorbu politických i volebních programů podstatné. Třetí se zabývá konkrétními stanovisky vydanými v průběhu předvolebního boje a po důkladném zkoumání byly mnou vyhodnoceny jako volební body. Dohromady tyto tři kapitoly podávají podobu vnitrostranického zaměření jak v celostátní, tak v regionální politice.

Mezi hlavní prameny patří tiskoviny, které je nezbytně nutné zkoumat kriticky. Je nutné si uvědomit, že tyto ústřední stranické tisky vždy psaly ve prospěch strany a informace v nich předložené je zapotřebí přebrat a zhodnotit jejich korektnost. Vzhledem ke zkoumané době se kauzy opakují ve většině tisku, je tedy zajímavé pozorovat, jak na který problém strany nahlížely. Mezi další prameny patří archivní záznamy sjezdů. Mezi hlavní témata těchto sjezdů patřily především referáty předáků a vůdčích osobností strany nebo vůdčích osob regionů. Je potřeba vnímat agitační a ideologické tendence uvnitř obou typů pramenů. Především brát v potaz, která strana byla ve vládě a která v opozici.

Použité prameny uložené ve Státním okresním archivu v Olomouci pocházejí všechny ze stejného kartonu, se stejným inventárním číslem⁴, proto jsou v práci uváděny pod zkratkou *SOKA Olomouc*, společně s názvem dokumentu. Použité archiválie Moravského zemského archivu v Brně jsou již členěny jednotlivě.

---

⁴ SOKA Olomouc, fond 8 Archiv města Olomouce, kart. 11, inv. č. 6

Obsáhlá publikace vydaná předsednictvím poslanecké sněmovny⁵, je politicko-právně historický dokument archivní povahy. Obsahuje veškeré zákony, které byly během let 1918-1928 přijaty Národním shromážděním, potažmo Revolučním národním shromážděním. Detailně popisuje správní vývoj ČSR, s přihlédnutím k zákonům i systému přebraným z Habsburské monarchie. Jsou zde i popsány obstrukce, které některé zákony brzdily. Některé komentáře je třeba zde brát s rezervou, koneckonců, komentátorovi stále chybí odstup od některých témat, které byly stále ještě aktuální.

Dokument statistického úřadu vydaný v roce 1929⁶ podává konkrétní informace o výsledku zkoumaných voleb. Je tedy přínosný z pohledu statistického přehledu, který může v mnohém vypovědět.

Co se literatury týče, celostátní politika Československa je výborně zpracována a taktéž je věnována značná pozornost jednotlivým stranám. Na regionální úrovni však tato zpracování nejsou a pouze některé strany jsou zpracovány regionálně. Většinou však pouze v kritických obdobích typu Druhá republika nebo období Protektorátu. Samotné zemské volby zpracovány nejsou, i když o výsledku voleb se některé publikace zmiňují. Většina vychází z krátké kapitoly knihy *Velké dějiny zemí Koruny České*.⁷ Politickým stranám se věnuje několik předních českých historiků, kteří se zabývají především stanovami a vývoji těchto stran. Základní literaturou pro studium politického stranictví v Československu je kniha Malíře a Marka⁸, která se rozsáhle zabývá vývoji všech politických celků, které se do politického dění v Československu zapojily. Kniha byla užitečná díky své obsáhlosti, kde autoři zpracovali široká témata do jedné publikace, není tedy nutné shromažďovat velké množství dílčích studií. Pro doplnění souvislostí a prohloubení některých témat v oblasti první ČSR výborně slouží kniha Zdeňka Kárníka,⁹ pocházející z jeho velké trilogie o Českých zemích v éře První ČSR. Zabývá se zde vznikem a prvními kroky Čechoslováků v nové republice. Popisuje zde hlavní problémy, které tvořily celkovou podobu země v průběhu let 1918-1938. Nemůžeme opomenout ani *Historický místopis Moravy a Slezska*¹⁰. Tato edice slouží dlouhá desetiletí všem historikům a šetří jejich práci, neboť autoři odvedli s dílem

---

⁵ Předsednictvo poslanecké sněmovny a předsednictvo senátu: *Národní shromáždění republiky Československé v prvním desetiletí*. Praha 1928.

⁶ Náhlovský, Jan: *Volby do Zemských zastupitelstev roku 1928*. Praha 1929, řada 1, sešit 3.

⁷ Klímeček, Antonín: *Velké dějiny zemí Koruny České*, svazek 13. Praha 2000.

⁸ Malíř, Zdeněk- Marek, Pavel: *Politické strany I. díl 1861-1938: Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861-2004*. Praha 2005.

⁹ Kárník, Zdeněk: *České země v éře První republiky (1918-1938), díl první. Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929)*. Praha 2003.

¹⁰ Bartoš, Josef: *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1948-1960*. Olomouc 2000.

ohromnou práci a mnohé informace tak přivedli z archivů do knihoven, kde se k nim badatelé dostanou mnohem snadněji. Hlavním československým politickým stranám a frakcím se věnuje *Edice politických programů*, vycházející od roku 1998, vedená J. Harnou. Významným tématem dvacátých let dvacátého století byly ženy a jejich nové právo volit i aktivně v politice participovat. Prostřednictvím ženských spolků se ženy dostávaly k politickému životu a tématům blíže. Mnohé se v nich sdružovaly, přičemž se spolky povětšinou aktivně hlásily ke konkrétním politickým stranám a směrům. Tématu ženských spolků na Moravě se ve své práci věnuje historička Jana Burešová.¹¹ Častým tématem se stávají samotné zemské volby, ale především jejich právní základ. V novodobé literatuře je především poukazováno na demokratické nedostatky spojené se *Zákonem o organizaci politické správy*, který je zavedl. Jedním z historiků zabývajících se zemskou správou českých zemí dvacátého století, je Zdeněk Kárník. Jeho střízlivý a kritický pohled na věc umožnil hodnocení dokumentů a zákonů přijatých představiteli ČSR. Jeho komentář ohledně *Zákonu o organizaci politické správy*¹², pomáhá narušit ideální představu o demokracii v první ČSR, která je mezi veřejností stále mainstreamově zakotvená.

---

¹¹ Burešová, Jana: *Proměny společenského postavení českých žen v první polovině 20. století*, Olomouc, 2001.

¹² Kárník Zdeněk: *Správní reforma 1926-1928, výsledky zemských voleb a jejich následky. (Byly výsledky voleb podstatněji ovlivněny nedemokratickými úpravami volebního práva?)*. In.: *Historik v soudobých dějinách*. Milanu Otáhalovi k osmdesátým narozeninám. Praha 2008, s. 119-138.

1 Charakter politického stranictví první Československé republiky

Po zániku monarchie a geografického uspořádání nového Československa, jehož základem se staly oblasti a území vytyčené na základě historických hranic, ukotvené Versailleskou mírovou smlouvou,¹³ pokračovaly všechny přední strany v politické činnosti. Nejmocnějšími stranami v nově vzniklé Československé republice se stávají strany sociálně demokratické, německá i česká. Silnou vládní pozici si taktéž udržely strany agrární, lidová a národně demokratická. Zatímco fašistické frakce, ani pokusy o založení fašistických stran, neměly úspěch.¹⁴ Z revolučního hnutí mezi socialisty se v roce 1921 vydělila nová strana, tedy Komunistická strana Československá.¹⁵

Nové strany v Československu začaly hromadně vznikat po konci první světové války. Kromě politických stran se začaly formovat různé spolky a koalice a to hlavně v letech 1918-1921. Naprostá většina z nich se však nesetkala s úspěchem a tak brzo ukončily svá působení nebo ani nedošly dále než k deklaraci strany. Tato informace však vzhledem ke své kvantitě nevyovídá o skutečném charakteru politického stranictví. Nicméně fakt, že o vládních počinech rozhodovalo asi pět největších stran, podtrhuje skutečnost, že politické stranické spektrum zahrnovalo širokou oblast.¹⁶

Typickým rysem stranické politické struktury první ČSR byla jeho fragmentace. Vycházela ze starší tradice, z předrepublikového období, na základě vlivů několika faktorů. Hlavní stranickopolitické spektrum se vytvářelo z národnostního složení obyvatelstva. Málokdy se podařilo překonat národnostní předpoklady a vznikaly tak izolované spolky, ve kterých se odrážela sociální úroveň a různé ideje. Vlivem sociálních a kulturních požadavků určitých skupin následně vznikaly strany a uskupení, jež měly obhajovat zájmy své skupiny. Každá ze stran měla ke své činnosti přidružených několik zájmových i odborových organizací.¹⁷ Na základě této vysoké účasti politických stran ve společenském životě, docházelo k politizaci obyvatelstva do široké míry ve veřejném životě. Výsledkem toho, spolu s velkým množstvím stran, docházelo ke štěpení obyvatelstva mezi stranicky zabarvené skupiny. Na úrovni regionální politiky však vyvstávaly na povrch jiné potíže, které zatěžovaly obyvatelstvo. Především se jednalo o národnostní rozdíly v jednotlivých oblastech.

---

¹³ Semotanová Eva: *Historická Geografie Českých zemí*, Praha 1998, s. 132.

¹⁴ *Rozhovor s redaktorem Prager Tagblattu*. Tři rozhovory s prezidentem Masarykem. Praha 1930, s. 29-30.

¹⁵ Bartoš, Josef: *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1948-1961*, s. 171-172.

¹⁶ Malíř, Marek: *Politické strany I. díl*, s. 542.

¹⁷ Tamtéž, s. 535-537.

Politické spektrum Československa je třeba brát podle kritéria multinárodnostního složení obyvatelstva. Na základě vývoje z 19. století si Češi, Slováci a ostatní menšiny vytvářeli své národnostní strany a vytvářeli tak každý svou vlastní politickou kulturu. Až na výjimky nedocházelo k překonání národnostní bariéry v rámci politických stran.¹⁸ V rámci celostátní politiky byla výjimkou Komunistická strana, jejíž celosvětové hnutí spojovalo proletáře všech zemí a tedy i národností. Na úrovni regionální politiky však docházelo k multinárodnostním koalicím častěji. Nejtypičtější příklad bylo volební sdružení socialistické strany Poláků a Němců ve Slezsku, aby mohli větším československým stranám alespoň částečně konkurovat. Díky novému zákonu o politickém uspořádání totiž Slezsko ztratilo většinovou převahu své menšiny v dané oblasti.¹⁹

Charakter politického stranictví se dá velmi dobře popsat na vládnoucích koalicích stran v Národním shromáždění. V Národním shromáždění se po volbách z pravidla usadilo patnáct až šestnáct poslaneckých klubů, díky poměrnému volebnímu systému. Na základě toho bylo velmi složité v rámci vládnoucí koalice dosahovat konsenzu. Rozmanitost ideové orientace a konkrétní zájmy jednotlivých stran, vůbec neulehčovaly vládní nesnáze. Dosáhnout dohody v rámci koalice bylo mnohokrát nemožné. Pakliže se nepodařilo dohody dosáhnout, vládní strany odcházely do opozice, vláda byla rekonstruována, nebo docházelo i k předčasným parlamentním volbám. V opačném případě však nebyl vůbec žádný problém prosadit v parlamentě prakticky jakýkoliv zákon.²⁰

Sestavení vládní koalice v meziválečném Československu bylo vždy doprovázeno napětím a spory při obsazování resortů. Sestavování vládních koalic bylo v tomto období tématem, které stejně jako dnes, doprovází každé volby do poslanecké sněmovny. Období první ČSR je charakteristické koalicemi o několika stranách, které si spolu programově ani ideově nebyly podobné. Během meziválečného období se zde vystřídalo několik koalic, která si každá nese své označení podle stran, které se na ní podílely. Jedná se o koalice všenárodní, rudo-zelenou, panskou a tzv. širokou. Nejsilnější stranou byla Republikánská strana zemědělského a malorolnického lidu. Ta se vždy podílela na koalici.²¹ Ochotné na spolupráci byly také strany Čsl. lidová a Národně demokratická. Strany sociálnědemokratické taktéž patřily ke stálým zástupcům v koalici, až na období 1926-1929. V tomto období byly strany z koalice vytlačeny.

---

¹⁸ Tamtéž, s. 543.

¹⁹ Bartoš, Josef: *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1948-1960*, s. 15-17.

²⁰ Malíř, Marek: *Politické strany I. díl*, s. 545-546.

²¹ *Program, který uskutečňujeme*. Venkov, č. 283, r. 23, 1928, s. 1.

Takzvaná panská koalice, působící v období zmíněných zemských voleb, umožnila vstup německé politické reprezentace do vlády. Socialisté byli přesunuti do opozice, čímž poprvé vznikla parlamentní opozice loajální státu. Od vzniku státu až doposud byla opozice vždy protistátní, se separatistickými tendencemi.²² Rozkolem mezi republikánskou stranou a socialistickými stranami byla otevřena propast. Každá z frakcí nahlížela na situaci jinak. Ze směru socialistických politiků docházelo k silné kritice vládní koalice, i přes fakt, že Edvard Beneš byl součástí vlády.²³ Koneckonců, usednout po dlouholeté spolupráci na straně do opozice bylo pro socializující strany velkým zklamáním. Společná politika se však rozešla a boj o hlasy v nadcházejících i jiných volbách byl nelítostný. Prohra Agrárníků by nejenom oslabil mezivládní vztahy, zároveň by také nelegitimizovala vládu, poněvadž by jí byla lidem vyslovena nedůvěra.

Během vlády Panské koalice došlo k revizi několika důležitých zákonů, které shrnuje Zdeněk Kárník²⁴ ve své knize. Tyto zákony nabyly velkého ohlasu především během zemských voleb 1928. Jako první byly vyřešeny vojenské záležitosti, které byly doposud blokovány sociálními demokraty. Bylo ustanoveno trvání povinné vojenské prezenční služby a také početní stav vojska v období míru. Nejdůležitější ze souboru vojenských zákonů, se stal *zákon o vojenské službě 67/1927 Sb.*, který zbavoval příslušníky armády a četnictva volebního práva. Mělo tak být zabráněno politické agitaci v armádě. Dalším důležitým krokem vlády se stalo modernizování daňového systému, podle zákona 76/1927 Sb. Na základě návrhu ministra financí, Dr. K. Engliše, byly sníženy daně podnikatelům a byla podpořena konkurenceschopnost československých výrobků. Tato revize byla kritizována především kvůli dopadu na střední třídu. Byla doprovázena dezinformacemi a propagandou, jak vyšlo najevo z výzkumu. Schválení zákona vyvolalo silné politické tlaky, které donutily K. Engliše rezignovat. Bylo to již podruhé, co z politiky odešel. (Poprvé odešel kvůli nedůvěře v Rašínovu deflační politiku.) Nejvíce problematickou se stala reforma sociálního zabezpečení. Nejvíce kritizovanou součástí revize se stalo omezení dávek na pojištění a některé skupiny měly být ze systému podpory vyloučené úplně. Zhoršení podmínek sociálního pojištění vyvolalo protesty napříč všemi velkými odborovými centrály.

Politická scéna byla během svého fungování dvakrát zasažena cizí ideologií, která později výrazně ovlivňovala celkové dění. První případ byla secese revolučních křídel

---

²² Malíř, Marek: *Politické strany I. díl*, s. 547-548.

²³ *Nová situace*. Venkov, č. 291, r. 23, 1928, s. 1.

²⁴ Kárník, Zdeněk: *České země v éře První republiky (1918-1938) Díl první. Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929)*. Praha 2003, s. 400-401.

Sociální demokracie začátkem dvacátých let, řízená Komunistickou internacionálou. Druhý případ byl proces vyvolaný všeobecným šířením fašistické ideologie.

Až doposud byla opozice vždy protistátní. Mám na mysli hlavně německé, ale i polské a maďarské strany, které nebývaly součástí vlády, a navíc jejich hlavní programovou ideou většinou bylo osamostatnění od Čechů, přesněji připojení ke svému národnímu státu. Dlouholetý problém německých vlád v českých městech byl u konce. Také německá otázka byla jedno z hlavních témat meziválečného Československa. Soudobý krok vládních stran přijmout německé národní strany do vlády, byl přijímán rozporupně, avšak vládní strany musely především přesvědčit své voliče, že jejich hlas nebyl marný a musí věřit rozhodnutí svých zvolených zástupců.²⁵ T. G. Masaryk se v rozhovoru pro *Prager Tagblatt* vyjádřil ke vznikající panské koalici takto: „*Němci mají nejen právo účastnit se vlády, nýbrž i povinnost.*“²⁶ Masaryk počítal s ideovou přeměnou národních německých stran, stanou-li se stranami vládními. Již nebudou protistátní opozicí, ale výkonnou mocí státu. Otázkou zůstává, dokážou-li zvolení zástupci obstát s tímto rozhodnutím u svých voličů. Týká se to jak českých vládních stran, které Němce do vlády přijaly, tak německých národních stran, které do vlády vstoupily.²⁷

Oskar Krejčí ve své knize²⁸ hovoří o politizaci veřejné správy a odstranění politické neutrality úředníků. Spolu s důrazem na nutnou koaliční aktivitu vidí situaci první ČSR jako typický příklad státu stran. Velký význam připadal samotným funkcím, osobním schopnostem politiků a autoritě prezidenta. Jak T. G. Masarykovi, tak i E. Benešovi. Nekomunistické strany měly podobnou politickou kulturu, což usnadňovalo sestavení nejednobarevných vlád, zároveň však způsobovalo vnitrostranické rozkoly. Během období první ČSR proběhly jenom čtyři parlamentní volby, přičemž se ale vystřídal osmnáct vlád. S výjimkou úřednických vlád, agráři vždy drželi ministerstvo vnitra a zemědělství. Po volbách r. 1925 došlo k odsunutí sociálně demokratických stran z vlády a koalicí s německými agrárními stranami došlo k vytvoření více pravicově orientované vlády než kdy dřív. Přesunutí socialistů do opozice znamenalo značný vývoj v kritice vlády.

---

²⁵ *Program, který uskutečňujeme*. Venkov, č. 283, r. 23, 1928, s. 1.

²⁶ *Rozhovor s redaktorem Prager Tagblattu*. Tři rozhovory s prezidentem Masarykem. Praha 1930, s. 25.

²⁷ *Tamtéž*, s. 25-26.

²⁸ Krejčí: *Nová kniha o volbách*. Praha 2006, s. 147.

2 Zákon o organizaci politické správy

Při samotném vzniku Československa republika převzala celou organizaci veřejné správy podle vzoru Rakousko-uherské monarchie. Veřejná správa státní byla organizována podle zákonů rakouských i uherských, samospráva podle zákonů zemských i uherských. Politická správa státní byla dělena na tři instance. Okresní politické úřady, zemské politické úřady a ministerstva. Vedle státní správy zde fungovala souběžně i samospráva, přičemž se obě mnohdy překrývaly v pravomocích a způsobovaly průtah ve vyřizování věcí, vyvolávaly také kompetenční konflikty, z čehož plynuly problémy ve veřejné správě. Politická správa státní byla příliš centralizovaná a přetížena pravomocemi. Obvody politických úřadů i druhé instance byly nerovnoměrné a mnohdy příliš velké, přetížené agendou i jurisdikcí. Politická správa i samospráva nebyly jednotné ani mezi jednotlivými zeměmi. V českých zemích fungovaly principy bývalého Předlitavska, na Slovensku a Podkarpatské Rusi systém uherský, zatímco ve Slezsku byla stále ponechána zemská vláda.²⁹ Bylo zapotřebí sjednotit správní organizaci a se zbavit dvojkolejnosti správy, také ale sjednotit politické členění země. Reformu systému mělo přinést *zákon 126/1920 Sb. O zřízení župních a okresních úřadů v republice Československé*³⁰ (dále jen župní zákon). Jeho základem byla myšlenka odstranění dvojkolejnosti správy.³¹ I přes jeho přijetí bylo od samého počátku poukazováno na chyby a nedostatky, které obsahoval. Původně plánované uspořádání středně velkých žup by některé oblasti odevzdalo přímo do rukou Němců, což bylo v této době naprosto nepřijatelné. Hlavními odpůrci byli Čsl. strana lidová a Čsl. národní demokracie,³² které poukazovaly především na tento nedostatek. Aktivace župního zákona byla několikrát odložena a v českých zemích nikdy nevešel zákon v platnost. Pouze na Slovensku od 1. ledna 1923 a to navíc v okleštěné podobě.³³

Diskuze se znovu otevřela ve druhé polovině dvacátých let, během vlády panské koalice. Novou reformou měla být definitivně odstraněna dvoukolejnost státní správy

---

²⁹ Předsednictvo poslanecké sněmovny a předsednictvo senátu: *Národní shromáždění republiky Československé v prvním desetiletí*, s. 494-498.

³⁰ Zpráva výboru ústavního o návrhu zákona o zřízení župních a okresních úřadů v republice Československé. In.: https://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/tisky/T2422_01.htm. [cit. 2. 4. 2019].

³¹ Šouša, Jiří: Unifikace a jednokolejnost, dva pilíře snah o reformu veřejné správy v letech 1918-1938. In: Malý, Karel-Soukup, Ladislav: *Československé právo a právní věda v meziválečném období 1918-1938 a jejich místa ve střední Evropě: sborník příspěvků*. Praha 2010, s. 877-916.

³² Moravský zemský archiv Brno, fond B 40 Zemský úřad Brno, kart. 131, inv. č. 18977, *Veřejná voličská schůze čsl. strany nár. demokratické dne 26. listopadu 1928*, s. 1-3.

³³ Janák, Jan-Hledíková, Zdeňka-Dobeš, Jan: *Dějiny správy v Českých zemích. Od počátku státu po současnost*. Praha 2005, s. 350-351.

a konečné sjednocení správy ve státě, která i po aktivaci župního zákona na Slovensku fungovala ve třech různých formách.³⁴

Zákon 125/1927 Sb. O organizaci politické správy, byl soubor nařízení a změn. Poslanecká sněmovna tuto revizi župního zákona schválila 1. července 1927 a 14. července byl přijat i senátem. Účinnost nabyl dnem 1. prosince 1928. Pomineme-li důležitá nařízení, týkající se především policejních pravomocí, zákon významně změnil dosavadní politické rozdělení státu. Tato revize také upravuje správní systém v celé republice. Provizorní župy byly nahrazeny čtyřmi zemskými obvody. Jedná se o český, slovenský, podkarpatsko-ruský a moravskoslezský obvod. K unifikaci veřejné správy muselo dojít, neboť v každém kraji stále fungoval jiný správní systém. Součástí bylo zrušení okresní samosprávy a včlenění jejich organizace do státních politických úřadů, známých jako okresní úřady. Jejich obvody se shodovaly s obvody okresních správ politických. Staly se tak politickými úřady první instance. Politickými úřady ve druhé instanci se tak staly zemské úřady.³⁵

Každý ze zmíněných zemských obvodů měl své vlastní zemské zastupitelstvo, které bylo ze dvou třetin voleno přímo občany, a z jedné třetiny zde byli dosazováni členové vládou Národního shromáždění. Členové byli voleni na dobu šesti let. Na rozdíl od voleb do Národního shromáždění bylo hlasovací právo uděleno až od 24. roku věku. Volilo se dále bez rozdílu pohlaví a platilo pouze pro osoby žijící poslední rok v zemi, přičemž poslední tři měsíce v obci, v jejímž obvodu hlasují. Výjimky se vztahují na vojáky a četnictvo podle zákona 67/1927 Sb.³⁶ Podle zákona byl vypočítán počet volených zástupců v jednotlivých zemských obvodech. Každá země měla svého zemského prezidenta, kterého volil prezident republiky a zodpovídal se přímo ministru vnitra. Volební systém byl poměrný a tento systém správy vydržel až do roku 1940, kdy byly nahrazeny zemskými správními komisemi.³⁷

Podle názoru Zdeňka Kárníka³⁸, který tuto reformu popisuje jako jeden z nejvážnějších poklesů demokracie první ČSR, došlo k připoutání zemského zastupitelstva k osudům vlády. Přivolená vládní třetina a rozsáhlé pravomoci zemského prezidenta, který na zemskou vládu a její činnost dohlížel, upevňovalo zřízení dosavadní centralizaci státu a vliv samosprávy byl na veřejný život minimalizován. Dále pak volební cenzus, který s sebou

---

³⁴Čopík, Jan: *Proměny a kontinuita české komunální politiky*. Praha 2014, s. 90.

³⁵Zákon o organizaci politické správy. In.: http://www.psp.cz/eknih/1925ns/ps/tisky/t0831_01.htm. [cit. 2. 4. 2019].

³⁶Náhlovský: *Volby do Zemských zastupitelstev roku 1928*, s. 7.

³⁷Krejčí: *Nová kniha o volbách*, s. 142-143.

³⁸Kárník: *Správní reforma 1926-1928, výsledky zemských voleb a jejich následky. (Byly výsledky voleb podstatněji ovlivněny nedemokratickými úpravami volebního práva?)*, s. 119-138.

revize přinesla, vyřadil z voleb mladistvé, kteří ještě „neměli dostatek odpovědnosti“ a především omezení volby pro policii, četnictvo a vojáky ve službě. Z tohoto důvodu nelze porovnávat volební výsledky do Národního shromáždění s těmi do Zemského zastupitelstva, neboť počet voličů byl odlišný. Skutečnost však byla jiná a jednotlivé strany v boji o hlasy využívaly tyto nesmyslné statistiky.

3 Průběh a výsledky voleb

Předvolební vyhláška primárně pro volební strany v zemi Moravskoslezské, byla vyvěšena dne 7. listopadu 1928. Plakát vyzýval strany, aby své kandidátní listiny odevzdaly nejpozději 21 dní před konanými volbami předsedovi zemské volební komise u Zemského úřadu v Brně. Jasně byla vytyčena podoba, jak by měla každá přihláška volební listiny vypadat. Přesné označení strany, jméno, příjmení, zaměstnání a bydliště kandidátů, označení zmocněnců zasedajících ve volební komisi a jejich náhradníků. Dále pokyn, že může za stranu kandidovat pouze tolik osob, kolik má být voleno zemských zastupitelů. Plakát byl vypsán jak v českém jazyce, tak v německém.³⁹

Volby byly oficiálně vyhlášeny dne 20. listopadu 1928, ministerstvem vnitra, prostřednictvím Zemského úřadu v Brně a to formou vyvěšením upozorňujících plakátů na příslušných místech. Plakáty byly v nové zemi Moravskoslezské vyvěšeny jak v českém, tak i v německém znění. Jasně zde bylo řečeno, který den a v jakou hodinu se voliči měli dostavit do svých hlasovacích místností, podle obvodu, ve kterém žili. Každé město také vypsalo jednotlivá volební místa. Součástí každého plakátu byly též pokyny pro voliče, které jasně říkaly, jak měla volba probíhat. Taktéž informovaly o počtu volených zástupců i jména jednotlivých stran byla vyjmenována. Občané se zde mohli dozvědět, kde mohou nahlédnout do voličských seznamů a jakým způsobem se dostanou ke svým voličským lístkům. Vtipnou zajímavostí byl zákaz prodávání, podávání a čepování nápojů obsahující alkohol od druhé hodiny 1. prosince do skončení voleb.⁴⁰

Součástí voleb byly také pokyny a formuláře rozeslané ministerstvem vnitra pro jednotlivé volební kanceláře, na základě 174/1928 vládního nařízení ze dne 27. října 1928.⁴¹ Formuláře sloužily jednotlivým stranám a volebním komisím, aby určily své předsedy, místopředsedající a ostatní členy komise, za které byli považováni také dopředu zvolení zástupci.⁴² Každá strana navíc mohla vyslat svého zmocněnce, který měl zkontrolovat volební místnost a zda bylo vše správně připravené. Tuto možnost strany využívaly poměrně zřídka a v některých menších obvodech není uveden žádný kontrolní záznam. Tyto údaje lze většinou snadno dohledat, v kartonech olomouckého archivu. Jedná se tedy o záznamy z obvodů

³⁹ SOkA Olomouc, fond 8 Archiv města Olomouce, kart. 11, inv. č. 6, (dále jen SOkA) Vyhláška-Kundmachung o rozeptání volby zemského zastupitelstva v zemi Moravskoslezské.

⁴⁰ SOkA Olomouc, Volební vyhláška o volbě do zemského zastupitelstva v zemi Moravskoslezské.

⁴¹ SOkA Olomouc, Prezidium zemské správy politické;

SOkA Olomouc, Schematický přehled lhůt a úkonů při provádění voleb do zemských a okresních zastupitelstev.

⁴² SOkA Olomouc, Vyhláška-Kundmachung o rozeptání volby zemského zastupitelstva v zemi Moravskoslezské.

olomouckých, nicméně pro výzkum je tato informace dostatečná. Pro brněnské obvody jsou v Moravském zemském archivu uchovány povětšinou stejné dokumenty.⁴³

Zároveň s volbami zemskými probíhaly i volby zastupitelů okresních. Dvoje volby připadající na stejný den se mohly stát matoucí, pakliže hlasovací lístky byly hlavně v podobě čísel. Při menší nepozornosti se mohlo stát, že lístky byly zaměněny a odevzdány mylně, tedy byly považovány za neplatné. O tomto problému psaly s velkým důrazem samotné noviny *Venkov* a apelovaly na své voliče, aby volili zaprvé svědomitě a zadruhé neomylně.⁴⁴ Tomuto problému se často věnuje i odborná literatura. Problémem se stává určité procento neplatných hlasů, které vznikly tímto způsobem a jako jeden z dalších faktorů zamezují kvalitnímu zhodnocení výsledků.⁴⁵

Často jsou zmiňovány pouze strany, které po volbách obsadily zastupitelská křesla. Což je v pořádku, neboť ostatní strany nemohly nijak výrazně státní politiku ovlivnit. Považují však za vhodné strany alespoň zmínit, protože může být nepraktické vyhledávat seznamy všech kandidujících stran pouze za pomoci archivních záznamů. Podotýkám, že se jedná o strany kandidující právě v zemi Moravskoslezské. Oficiálně vydané kandidátní listiny byly psány v jazyce kandidující strany. Při následném zpracování údajů statistickým úřadem již byly v textu německé strany přeloženy do češtiny. Seznam stran je vypracován podle kandidátních listin jednotlivých stran.⁴⁶

Do zastupitelstva země Moravskoslezské kandidovalo celkem 17 stran a sdružení. Strany jsou zde vyjmenovány za sebou tak, jak bylo přiděleno pořadí kandidátních listin. Jedná se o strany: Die Deutsche christlichsoziale Volkspartei⁴⁷, Sdružení katolických zemědělců a domkářů, Československé strany národně demokratické a národně-rolnické jednoty, Die Deutsche Gewerbspartei⁴⁸, Wirtschaftspartei des sudetendeutschen Mittelstandes⁴⁹, Československá sociálně demokratická strana dělnická, Das Bund der

---

⁴³ Tamtéž.

⁴⁴ *Vyhláška ministerstva vnitra o rozepsání voleb zemských a krajských zastupitelstev*, *Venkov*, č. 264, r. 23, 1928, s. 1. *Pořádek, klid, mír volte 3 pro Čechy, 9 pro Moravu a Slezsko, 7 pro Slovensko, 10 pro Podkarpatskou Rus*. *Venkov*, č. 278, r. 23, 1928, s. 1. *Do zemských zastupitelstev lidí vážné práce*. *Venkov*, č. 281, r. 23, 1928, s. 1. *Netřeba vysokých daní a přírážek*. *Venkov*, č. 283, r. 23, 1928, s. 1. *Klid, mír a pořádek rozumnému hospodáři. Pro Čechy, 9 pro Moravu a Slezsko, 7 pro Slovensko, 10 pro Podkarpatskou Rus*. *Venkov*, č. 283, r. 23, 1928, s. 2. *Pozor na čísla kandidátních listin*. *Venkov*, č. 285, r. 23, 1928, s. 1. *Všichni k volbám!*. *Venkov*, č. 285, r. 23, 1928, s. 1.

⁴⁵ Náhlovský: *Volby do Zemských zastupitelstev roku 1928*, s. 8.

⁴⁶ Náhlovský: *Volby do Zemských zastupitelstev roku 1928*, s. 10.

⁴⁷ Něm. křesťansko-sociální strana lidová

⁴⁸ Něm. strana živnostenská

⁴⁹ Sdružení katolických zemědělců a domkářů

Landwirte⁵⁰, Der Deutsche Arbeits- und Wirtschaftsgemeinschaft⁵¹, Die Deutsche sozialdemokratische Arbeiterpartei⁵², Republikánská strana zemědělského a malorolnického lidu, Volební sdružení Polskiego Związku Ludowego a Židovské strany⁵³, Polskiej Socjalistycznej Partji Robotniczej i polskich wyborcow Ludowo-chlopskich⁵⁴, Komunistická strana Československa, Čsl. strana lidová, Čsl. živnostensko-obchodnická strana středostavovská, Československé strany národně socialistické a jednoty malozemědělců, domkářů, živnostníků a dělníků, Die Deutsche nationalsozialistische Arbeitspartai⁵⁵, Der Deutsche Volksverband⁵⁶.

Dne 18. listopadu 1928 bylo v Brně předsedou zemské volební komise oficiálně vyhlášeno vzájemné sdružení kandidátních listin pro nadcházející volby. Jednalo se o čtyři koalice, které byly uzavřeny ještě před volbami: První sdružení - Československá sociálně demokratická strana dělnická, Die Deutsche sozialdemokratische Arbeiterpartei a Polskiej Socjalistycznej Partji Robotniczej i polskich wyborcow Ludowo-chlopskich. Druhé sdružení proběhlo mezi stranami německými. Der Deutsche Volksverband a der Deutsche nationalsozialistische Arbeitspartai. Třetí sdružení - Republikánská strana zemědělského a malorolnického lidu, Čsl. živnostensko-obchodnická strana středostavovská a Československé strany národně demokratické. Čtvrté sloučení proběhlo mezi Bund der Landwirte, Die Deutsche Gewerbetypartei, Die Deutsche christlichsoziale Volkspartei, Wirtschaftspartei des sudetendeutschen Mittelstandes a Der Deutsche Arbeits- und Wirtschaftsgemeinschaft.⁵⁷ Sdružené kandidátní listiny jsou vyznačeny v tabulce č. 1.

V celém Československu bylo odevzdáno celkem 6 693 207 platných voličských hlasů. Což nás přivádí k faktu, že statistický úřad sice dopodrobna zpracoval platné hlasy, nicméně nikde se nemůžeme dočíst, kolik hlasů bylo neplatných. Nemáme tedy přesný přehled o tom, kolik občanů ve volbách volilo. Detailnější rozpis nám říká, že v Čechách bylo uznáno 3 491 885 hlasů, v zemi Moravskoslezské (dokument statistického úřadu stále uvádí

---

⁵⁰ Svaz zemědělců.

⁵¹ Něm. pracovní a hospodářské společenství.

⁵² Něm. sociálně-demokratická strana dělnická.

⁵³ Volební sdružení polského svazku lidového a Židovské strany.

⁵⁴ Polská socialistická strana dělnická

⁵⁵ Něm. národně-socialistická strana dělnická.

⁵⁶ Německý lidový svaz.

⁵⁷ SOKA Olomouc, Vyhláška předsedy zemské volební komise v Brně o vzájemném sdružení kandidátních listin pro volbu zemského zastupitelstva v zemi Moravskoslezské.

Morava a Slezsko místo země Moravskoslezská) 1 637 095 hlasů, na Slovensku 1 321 564 a v Podkarpatské Rusi 242 663 hlasů.⁵⁸

Jak ve své knize uvádí Oskar Krejčí⁵⁹, po sečtení všech hlasů v jednotlivých volebních okresech, byly na základě principu poměrného zastoupení přerozděleny získané hlasy na jednotlivé mandáty. Pro přerozdělení byla vybrána Hagenbach-Bischoffova metoda, tedy součet všech platných odevzdaných hlasů se dělil počtem obsazovaných mandátů zvětšený o jeden. Mandáty neobsazené v prvním skrutiniu se obsazovaly podle nejvyššího zbytku. Tedy strany s nejvyšším vyděleným zbytkem získaly další mandát. V případě shody rozhodoval los.

Jak již bylo zmíněno, prohra Agrárníků by nejenom oslabil mezivládní vztahy, zároveň by také destabilizovala vládu, poněvadž by jí byla lidem vyslovena nedůvěra, k čemuž skutečně došlo. Na základě dat tabulky (Tabulka I.) můžeme jasně vidět, že agrárníci ve volbě v zemi Moravskoslezské neuspěli. Porovnáme-li celkový výsledek s daty voleb do Národního shromáždění 1928, tak za předpokladu obhajoby legitimize a důvěry občanů vládě, vládní koalice neobstála. Levice posílila přibližně o půl milionu hlasů.⁶⁰ Jak jsem již upozorňoval, není úplně možné a ani správné tyto volby porovnávat. Rozdílnost právního základu obou voleb je natolik rozdílný, že nemůžeme ani s jistotou říci, jestli je to hlavním důvodem rozdílu výsledků. Do Národního shromáždění mohli volit občané od 21 let věku a do Zemského zastupitelství od 24. Nelze zjistit, jak volili právě nezahrnuté tři ročníky v předchozích volbách. Nemáme tedy vhodná data. Naopak nelze vyvrátit skutečnost, že ihned po volbách se opoziční strany dožadovaly odstoupení vlády právě z důvodu, který pro ně díky těmto číslům vyplýval. Vláda nemá podporu lidu.⁶¹

Strany, které neuspěly ve volbách, a tedy nezískaly žádné mandáty, jsou následující: Wirtschaftspartei des sudetendeutschen Mittelstandes, Der Deutsche Arbeits- und Wirtschaftsgemeinschaft, Volební sdružení Polskiego Związku Ludowego a Židovské strany, Polskiej Socjalistycznej Partii Robotniczej i polskich wyborcow Ludowo-chlopskich.

Původní obava polských stran, o utlačení jejich menšiny ve Slezsku, sloučením oblastí s Moravou v jeden správní celek, se ukázala jako oprávněná. Sloučením oblastí byl jejich volební potenciál ve Slezsku oslaben hlasy moravských voličů. Jak velká ztráta to pro ně

---

⁵⁸ Náhlovský: *Volby do Zemských zastupitelstev roku 1928*, s. 11.

⁵⁹ Krejčí: *Knih o volbách*, s. 139-141.

⁶⁰ Klímek: *Velké dějiny země Koruny České, svazek 13*, s. 637.

⁶¹ Tamtéž, s. 638-641.

bude, ukázaly hned první zemské volby, ve kterých nezískaly polské strany ani jeden mandát. Původní záměr zřízení žup by rozmělnil hlasy Čechů i Moravanů a v některých oblastech by menšiny bezesporu své okresky ovládly. Polské strany nezískaly dohromady ani 40 000 hlasů. Nepomohlo ani volební sdružení se socialisty, kteří své získané mandáty rozdělili mezi české a německé sociální demokraty poměrem 5:2.

4 Československá strana národně-socialistická

Jak uvádí Josef Harna⁶², politické proudy válečné perzekuce, které stranu zasáhly kvůli protirakouským postojům během první světové války, umožnily Národním socialistům získat stálou voličskou základnu na úkor Sociální demokracie. Během války vyplynula v dělnických hnutích napovrch národnostní otázka, kterou Sociální demokracie nebyla schopna vyřešit. Národně-sociální program měl přispět k posílení strany a pomoci ji vydobýt vůdčí postavení v československé poválečné politice. Z předchozí kapitoly o charakteru politického stranictví Československa je však jasné, že se tyto snahy vyjevily jako nereálné a jako vůdčí strana se Národní socialisté, ani jiné vládní strany, neprosadili. V poválečném Československu byla společným zájmem národních socialistů a sociálních demokratů schopnost účinně participovat a prosazovat své zájmy v Národním výboru československém. Socialistické strany koordinovaly svůj společný postup, neboť jako zástupci socialistického levicového křídla československého politického spektra, byly v mnoha názorech jednotní. Kamenem úrazu se však ukázalo ideologické zakotvení strany a různé pojetí marxistického myšlení.⁶³ Národní nacionalisté také nebyli v internacionále, což je sice prohlášení velmi zjednodušené, nicméně byl to hlavní rozdíl mezi nimi a levicově orientovanou částí sociálních demokratů, kteří způsobili velký rozkol ve straně. Hlavním cílem bylo vytvoření samostatného národního českého, později československého státu a jeho právní ukotvení v mezinárodním systému.

Ústředním orgánem se stalo zastupitelstvo strany. Zastupitelstvo rozhodovalo o všech záležitostech, které schvalovaly jednotlivé stranické sjezdy. Mohlo je také však nahradit, pakliže by nebylo možné sjezd řádně svolat. Ústřední výkonný výbor byl volen sjezdy stran a jeho úkolem bylo určit směřování a strategii politiky na další období. Na základě těchto rozhodnutí byl i název strany několikrát změněn, podle potřeby a aktuálního kurzu. Název strany se vyvíjel postupně až do roku 1924, kdy se ustálil na oficiálním názvu, Československá strana národně socialistická.

Národní socialisté měli svá stranická periodika, která se nesla vždy v duchu strany. Během války a vystupňování republikánských nálad byla většina periodik Národních socialistů oficiálně pozastavena. Postupně po konci války byly tiskoviny obnovovány a ústředním deníkem strany se stalo *České slovo*. Jiné deníky, které se hlásily k národněsociální orientaci, byly například *Telegraf* nebo *Hvězda*. Na jejich obsah však

⁶² Malíř, Marek: *Politické strany I. díl*, s. 763-772.

⁶³ Harna, Josef: *Kritika ideologie a programu českého národního socialismu*. Praha 1978, s. 51.

vedení strany nemělo vliv. Vydavatelství *Melantrich* těsně spolupracovalo s vedením strany, i přes různé názorové rozpory byl jedním z propagátorů a řídil různé propagandistické akce strany. Je považován za silnou oporu strany. Na Slovensku na národněsociální hnutí neprosadilo v dostatečné míře a deníky strany zde neměly takový dosah.⁶⁴

Organizace přidružené ke straně byly důležité pro udržení stálé voličské základny a práci s ní. Stejně jako tiskoviny i organizace k Národním socialistům přidružené byly během války omezeny a rušeny. Po skončení války se povedlo mnohé instituce a organizace obnovit. Mezi nejvýznamnější patří mládežnické organizace, jako *Svaz československé mládeže národně socialistické*. Později však velkou část pojalo sokolské hnutí, které mělo samostatné vedení. Práce s mládeží byla pro strany důležitá, což můžeme doložit i ostatními institucemi, jako *Péče o pracující dorost* nebo *Československá obec skautů Volnosti* a jiné. Nárůst podpory byl zaznamenán během vnitrostranického rozkolu Sociální demokracie a odborové hnutí *Československé obce dělnické* získalo nové členy. Součástí organizací byla agitace a propagace strany.⁶⁵

4.1 Ideologie strany

Snahou strany bylo hlubší filozofické zakotvení socialismu a jasně stranicky vymezená a pojatá ideologie s ohledem na marxismus socializující. Odmítavý postoj k marxismu vyplýval z nacionálně probuzeného českého prostředí. Marxismus chápali jako ideologii čistě německou, tedy protičeskou a proto v ní nenacházeli dostatečně silné národní sjednocení.⁶⁶ Hlavním poválečným cílem však bylo vytvoření samostatného národního státu, což je chápáno jako odloučení od mezinárodního pojetí internacionály. Dalším cílem byla demokratická, kapitalistická společnost. Národní socialisté se vždy hlásili ke státotvorným stranám, což dokazuje jejich přítomnost ve většině parlamentních vlád. Považovali za samozřejmost být ve vládě, neboť i během války byl jejich pro republikový postoj pevně stanoven. O to větší bylo zklamání z voleb roku 1925 a jejich zisk osmi a půl procenta z celkově odevzdaných platných hlasů. Neúspěch v těchto volbách však nebyl zapříčiněn pouze celostátní krizí koalice, ale i vnitrostranickými problémy. Mocenské ambice jednotlivých členů vyvrcholily až odchodem J. Stříbrného ze strany a ustálením politického kurzu strany, spolu se stálou změnou názvu. Povedlo se tak dotvořit program českého národního socialismu a přes časté kritiky zleva i zprava, se podařilo straně zaujmout pevné

---

⁶⁴ Malíř, Marek: *Politické strany I. díl*, s. 775-776.

⁶⁵ Tamtéž, s. 776-778.

⁶⁶ Harna: *Kritika ideologie a programu českého národního socialismu*, s. 50-53.

místo v roztržitém pluralitním politickém spektru. Demokratický socialismus může vzniknout pouze demokratickou cestou, pomocí sociálních a kulturních opatření, řádnou výchovou a změnou kvality společenského systému, ve kterém všechny třídy budou spolu demokraticky spolupracovat.

4.2 Hlavní body volebního programu 1928

Na základě dokumentů uložených v Moravském zemském archivu, konkrétně *Sjezd župního zastupitelstva čsl. strany národně socialistické dne 22. ledna 1928*⁶⁷ a *Veřejné voličské schůze strany čsl. národních socialistů dne 25. listopadu 1928 v Novém Jičíně*⁶⁸, je známo, jakým směrem se měla strategie k blížícím se novým volbám ubírat. Jak víme, národní socialisté nebyli ve vládě zastoupeni a pobývali v opozici. Kritika vlády byla tedy na místě. Zemské volby měly sloužit jako jasná zpráva vládě, že lidé v jednotlivých zemích nebyli s jejím počínáním spokojeni. Jednotlivá témata se týkala jak celostátní politiky, tak i témat důležitých právě pro budoucí zemi Moravskoslezskou.

Hlavním tématem se měly stát hospodářské poměry v Československu za panské koaliční vlády. Národní socialisté viděli problém také ve školství, které bylo podle nich nerovnoměrně financováno. Tento dojem spočíval v průměrných nákladech na jednotlivé studenty z různých typů škol. Dle údajů Národních socialistů, stát přispíval na jednoho žáka hospodářské školy 5000 Kč, zatímco na žáka jiné střední školy pouze 1000 Kč. Kritika tohoto problému spočívá na myšlence, že hospodářské školy jsou agitačními středisky Agrární strany. Za předpokladu, že hodnota dotací přímo odpovídá kvalitě vzdělání, vláda podporovala pouze své voliče, zatímco ostatní vrstvy obyvatelstva byly opomenuty. Národní socialisté také silně kritizovali směřování vlády, které bylo podle nich málo sociálně zaměřené. Vláda podle nich nepokračovala v politice vlády předchozí, jak slíbila, nýbrž myslela pouze na sebe a opomíjela zájmy státu a širokých vrstev obyvatelstva. Tato stížnost je odkazem na soustavu zákonů 76/1927 Sb. o přímých daních, též známých jako daňová reforma Dr. Engliše.⁶⁹ Této reformě bylo kromě jejího slabého sociálního opatření vytýkáno také to, že změnila systém nepřímých daní a „obyčejný člověk platil daň z čehokoliv, na co sáhl“. Není to úplně pravda. Tato daňová reforma se netýkala daní nepřímých. Co se hospodářství ve Slezsku týče, situace v těžebních oblastech nebyla uspokojivá. Těžební doly

---

⁶⁷ Moravský zemský archiv Brno, fond B 40 Zemský úřad Brno, kart. 131, inv. č. 18974, *Veřejná voličská schůze strany čsl. národních socialistů dne 25. listopadu 1928*, s. 1-3.

⁶⁸ Moravský zemský archiv Brno, fond B 40 Zemský úřad Brno, kart. 123, inv. č. 1264, *Sjezd župního zastupitelstva čsl. strany národních socialistů dne 22. ledna 1928 v Moravské Třebové*, s. 1-4.

⁶⁹ Vencovský, František: *Karel Engliš*. Brno 1993, s. 30-34.

nebyly znárodněny, což znemožnilo odškodnění poddolovaných staveb. Na základě této situace došlo ke kritice vedoucích pozic ve straně. Zastoupení osvědčených dělníků bylo nízké, přičemž důležité pozice byly obsazeny intelektuály a straníky, kteří „hleděli ve straně se domoci placených míst“. Požadavek na větší zastoupení řadových dělníků však z různých důvodů nebyl uskutečněn. Podle konečné podoby volebního lístku⁷⁰ byl dělník-horník zastoupen až na osmém místě kandidátky.

Spojení Moravy a Slezska v jednu zemi bylo chápáno různě. Slezští národní socialisté tuto změnu nevívali. Připojením Slezska k Moravě viděli jednoznačnou anexi území, likvidaci úřadů a upozadění významu města Ostravy, jakožto nejproduktivnějšího města Moravy. Místo budování bohaté infrastruktury hlavního města župy, byla konsolidace oddálena. Národní socialisté se také báli znovuprobuzení nacionalismu a separatistických tendencí. Namísto upevňování národního smýšlení, vláda ustupovala v řadě případů Němcům, s čímž politika Národních socialistů rozhodně nesouhlasila. Podle jejich názoru, vládní politika umožňovala Němcům účinněji prosazovat své zájmy, a to hlavně v oblastech, kde procento jejich menšiny dosahovalo vysokého čísla. Znovuotevření soukromých německých škol bylo vnímáno jako prosazování německých zájmů nad českými.

V oblasti agitace vítali zástupci ženská hnutí, která obrozenecky vznikala na území jak Moravy, tak Slezska. Byly označovány za hlavní průkopnice a průbojnice národního socialismu a byly nabádány k zakládání pracovních spolků a k agitaci vzhledem k nadcházejícím volbám. V politickém životě ženy bylo zkrátka zapotřebí pilné agitace, zatímco v životě rodinném, musí žena svému dítěti vštěpovat lásku k vlasti a k bližnímu svému, aby bylo umožněno „bratrské soužití v rozhádaných politických poměrech“.

Co se týče stranického tisku, výše zmíněné *České slovo*, vycházelo jednou týdně v neděli v Praze, velkému zájmu se však těšilo i na Moravě. V Olomouci se týdeník začal pravidelně vydávat od roku 1929, ale i předtím byl běžně dostupný v moravských městech. Součástí týdeníku byly také rubriky pro ženy, pod názvy *Ženské slovo* a *Slovo o módě*. Ženské rubriky se však netýkaly jenom módních doplňků a šatů. Jednotlivé články také vyzývaly své čtenářky, jak správně agitovat a proč právě národní socialisté byli nejvhodnější stranou pro československé ženy. Konkrétně se k tomu vyjadřuje článek z 18. listopadu *Ženy-voličky, přemýšlejte!*⁷¹ Témata, která byla otevřena na sjezdu a zmíněná výše, by se měla stát

---

⁷⁰ SOKA Olomouc, *15 kandidátní listina čl. nár. soc.*

⁷¹ *Ženy-voličky, přemýšlejte!* *České slovo*, č. 270, r. 20, 1928, s. 23.

základními body programu Národních socialistů v nové zemi Moravskoslezské, byla vyhlášována hlavně prostřednictvím tisku. Vyšší podporu ve Slezsku se strana snažila získat právě řešením neblahé situace v šachtách dolů. K situaci se vyjadřují články *Horník ze severních Čech a Československé hornictví*⁷². Články se vztahují k vyvlastnění dolů, ke kterému nedošlo a díky tomu byla pracovní doba krátká, mzdy menší a čeština opět ustupovala, neboť čeští horníci raději odjížděli pracovat do Německa. Co se týče hlavního programu strany, a to vypovězení nedůvěry vládě skrze výsledky zemských voleb, toto téma se s blížícím datem voleb objevovalo stále častěji. Nadpisy článků, typu *Lide československý! Voličové a voličky!* nebo *Jsmo připraveni*,⁷³ vysvětlují, jak výsledek voleb může ovlivnit nejenom to, kdo bude zastupovat občany v jednotlivých zemích, ale také svým hlasem můžou vyjádřit nesouhlas se současnou česko-německou vládou. Volební výsledek mohl být „spravedlivým soudem lidu“. Cílem kritiky se stalo samotné nové zemské zřízení, neboť ho doprovázelo spousta problémů i demokratických omezení. Hlavní problém viděli v odstranění župního zřízení, které způsobilo velký chaos, především v zemi slovenské, kde byly zrušeny samosprávné okresy. Volební právo bylo oloupeno a taktéž volební vítězství, kvůli jedné třetině zastupitelstva, které si vláda dosadí sama.

Nedostatečná informovanost občanů o nadcházejících volbách vyplývá z některých článků, které informují více než pouze agitační články o vypovězení nedůvěře vládě. *Význam zemských a okresních zastupitelstev*⁷⁴ je první článek, ve kterém *České slovo* vysvětlovalo důležitost a význam nově vznikajících úřadů. Čtenář se zde mohl dočíst, kam až sahala působnost zastupitelstev. Kulturní, sociální a hospodářské otázky budou přeneseny na jednotlivá zastupitelstva, jejichž výkonným orgánem bude zemský výbor. Ten bude uskutečňovat rozhodnutí schválená zemským zastupitelstvem. Je zde také vysvětlen konec dvojkolejnosti správy, neboli sloučení státní správy se správou zemskou.

Na den voleb připadla neděle a tedy poslední výtisk před volbami. V tento den voleb jednotlivé nadpisy již nebyly tolik útočné jako předchozí. Z textu bylo cítit velké očekávání a mnoho řečnických otázek o výsledku, na jejichž odpověď všichni čekali.

---

⁷² *Horník ze severních Čech a Československé hornictví*. *České slovo*, č. 252, r. 20, 1928, s. 23.

⁷³ *Lide československý! Voličové a voličky!* *České slovo*, č. 258, r. 20, 1928, s. 1.; *Jsmo připraveni*. *České slovo*, č. 258, r. 20, 1928, s. 1.

⁷⁴ *Význam zemských a okresních zastupitelstev*. *České slovo*, č. 276, r. 20, 1928, s. 2.

5 Československá sociálně demokratická strana dělnická

Do první světové války vstoupili čeští socialisté jako prorakouští aktivisté. Loajalita vůči Rakousko-Uhersku byla narušena vnitřním i vnějším odbojem, zejména po únorové revoluci v Rusku.⁷⁵ Rozkol pro a proti rakouské politiky ve straně vyústil odstoupením B. Šmerala z vedení strany. Po jeho odstoupení strana přijala nový program, který zahrnoval svobodu a sebeurčení každého národa, jakožto prostředek pro brzké ukončení války. Od této chvíle bylo hlavním cílem budování samostatného státu a vytvořením národně-osvobozenecké politiky. Vznik Československa byl vítán, jako naplnění národní části jejich politického programu. Sociální demokracie se stala také první československou stranou s celostátní působností. Čeští a slovenští socialisté byli oficiálně sloučeni usnesením svých sjezdů v prosinci 1918. Do té chvíle fungovaly dvě dělnicko-socialistické struktury.⁷⁶

I přes aktivní vládní politiku během prvních let nového státu, postihly stranu vnitrostranické rozkoly. Vedení strany propagovalo těsnou spolupráci s ostatními státotvornými stranami a požadovalo aktivní účast ve vládě. Sociální demokraté prosazovali stejné zájmy jako ostatní strany. Hospodářské reformy a s nimi související vyvlastnění, byly společným cílem všech stran. Názory se ovšem lišily v jeho rozsahu. Do státotvorné politiky zahrnovali ale i demokratizaci školství, rovnoprávnost žen nebo odluku církve od státu. Krajně levicové křídlo, vedené bývalým předsedou strany B. Šmeralem, kritizovalo směr, kterým byla strana vedena. Podle jejich názoru mělo být cílem proletářsky-sociální revoluční program, nikoli „měšťácké“ reformy. Sociální demokracie také neměla být stranou, která vytváří buržoazní stát.⁷⁷ Názorová odlišnost ve straně vrcholila. Sociální demokraté byli nuceni vystoupit z vlády, neboť vnitrostranická krize se stávala neúnosnou. Ideologickou roztržku ve straně ukončilo až vyloučení vůdčích osobností radikálního křídla ze strany po neúspěšném puči v září 1920. Sociální demokracie byla rozkolem výrazně oslabena. Podařilo se jí však zasednout v následující vládě a vydobýt si zpět své místo v tzv. Pětce.

Oporou strany se stal její tisk. Tradičním tiskovým orgánem se stalo *Právo lidu* a jeho večerní vydání. Na Moravě vycházela *Stráž socialismu* v Brně nebo *Duch času* v Ostravě. Socialistický tisk byl dostatečně zastoupen ve všech župách, později zemích. Co však strana kritizovala, byla názorová roztržičnost. Větší názorové sjednocení tisku měla přinést až jeho centralizace, ujednaná sjezdem roku 1927. Ta měla přinést ucelení organizace a přispět i po

---

⁷⁵ Prokš, Petr: *Politické programy československé a československé sociálně demokratické strany dělnické 1878-1948*. Praha 1999, s. 101.

⁷⁶ Malíř, Marek: *Politické strany I. díl*, s. 683-684.

⁷⁷ Tamtéž, s. 685.

stránce politické. K ústřednímu tisku strany patřily i noviny vydávané pro ženy *Ženské noviny*. Taktéž byly vydávány i noviny pro mládež. Nejznámější byl *Mladý socialista*. K názorově vyhrazené, socialistické publicistice patří také čistě studentský časopis *Úder*.⁷⁸

Nejvýznamnější satelitní organizací bylo odborové hnutí. Také různé dělnické svazy byly pochopitelně aktivními podporovateli a povětšinou i členy strany. Nutno však odlišovat české a německé členy *Odborového sdružení československého*, neboť v ní byli nezávazně sdruženi. I ostatní dělnicko-socialistické organizace byly propojeny internacionálně. Ať už se jednalo o tělocvičné jednoty nebo *Dělnickou akademii*, koordinovali své aktivity s německými i polskými organizacemi. Díky tak rozsáhlé stranické organizaci měla strana širokou podporu veřejnosti a patřila k nejpočetnějším a člensky největším stranám.

5.1 Ideologie strany

Po válce bylo zapotřebí zhodnotit dosavadní postup strany, v kontextu nově vzniklého státu. Cíle strany byly vyhlášeny 12. sjezdem strany.⁷⁹ Byl to poslední řádný sjezd před vypuknutím vnitrostranického rozkolu. Sociální demokraté jednomyslně odmítli válku. Původně pro monarchistický postoj strany odůvodnili snahami předchozích soudruhů o obranu národa i strany, dokud situace nebude opět bezpečná. Oficiálně za změnou stanoviska stála destruktivní podoba války, kterou centrální mocnosti rozpoutaly. Odmítnutím války a prorakouského postoje mělo dojít k očistění strany i národa českého na mezinárodním poli. Novým ideologickým základem strany se staly snahy o odstranění jakékoliv nadvlády národa nad národem jiným. Klíčem bylo odstranění všech tříd společnosti a rovné právo, bez rozdílu národnosti a pohlaví. Socialismus strana chápala jako záruku míru a k tomu může dojít pouze mezinárodně organizovaným proletariátem. Cílem se stalo dosažení republiky socialistické, bez jakýchkoliv lží a falešných pojmů. Socializace byla možná a nutná.

Ideologický rozkol ve straně byl pro sociální demokraty ničivým. Očistění osoby B. Šmerala po válce, jemu umožnilo dále se aktivně angažovat. Jakožto významná osobnost, s podporou strany i veřejnosti, měly jeho kritické názory velký dopad. Podle oficiálních vyjádření radikální levice⁸⁰, je pobyt sociálních demokratů v koaliční vládě čistě oportunistického charakteru. Krize dospěla do fáze, kdy stranu vedly dvě zásadní ideologie. Marxistická levice a sociální demokraté. Na základě usnesení několika konferencí, pořádných

---

⁷⁸ Malíř, Marek: *Politické strany I. díl*, s. 699-700.

⁷⁹ Prokůš: *Politické programy československé a československé sociálně demokratické strany dělnické 1878-1948*, s. 128.

⁸⁰ Tamtéž, s. 138-140.

jednotlivými křídly, byly vymezeny oblasti, ve kterých se nemohli shodnout. Jednalo se o konkrétní cíle socialismu, avšak s odlišným přístupem. Zatímco umírněné křídlo vnímalo krizi jako spor demokracie s komunismem⁸¹, marxistické křídlo podle svých prohlášení usilovalo o diktaturu proletariátu, jako o přechodném období a cestě z krizového kapitalismu⁸². Nebylo možné, aby strana fungovala rozpolceně.

Po ustálení krize se strana znovu konsolidovala roku 1924 a její nový směr byl shrnut v několika bodech. Byla znovu přijata možnost koaliční vlády, jakožto způsobu prosazování svých zájmů. Sociální demokracie by měla hledat cesty, jak spolupracovat s ostatními občanskými stranami. Kapitalismus je krizový hospodářský mechanismus, který uvalil všechno zlo na dělnickou třídu. Ve vztahu ke komunismu bylo docíleno jednotného stanoviska, že součinnost není možná. Strana musí dále bojovat za zájmy dělnické třídy, přičemž hlavním tématem následujících let musí být reforma sociálního pojištění. Taktéž musí být upraveny hospodářské a sociální poměry v Československu. Musí být zvýšena kupní síla dělnické třídy a celkově životní úroveň. Důležitá je taky ochrana dělnické mládeže, jak požaduje socialistická Internacionála mládeže.⁸³

5.2 Hlavní body volebního programu 1928

Hlavní body volebního programu sociálních demokratů pro zemské volby v zemi Moravskoslezské, byly shrnuty na veřejné schůzi voličů dne 24. listopadu 1928 v Jihlavě.⁸⁴ Nadcházející volby byly, podle agitační řeči vedené na schůzi, volbami politickými. Šlo především o rozhodnutí voličů, zda souhlasí nebo nesouhlasí s činností koalice. Kritika byla vedena proti reformě veřejné správy, berní reformě, zdražování životních potřeb, viz aféra s cukrem.⁸⁵ Dále podle usnesení schůze měl být také reformován systém finančního hospodářství obcí nebo upravení pozemkové reformy. Schůze byla zakončena výzvou, aby žádný dělník i úředník v žádném případě nedal svůj hlas komunistům. Zajímavostí tedy je, že Sociální demokracie byla vymezená jak proti agrárikům, tak proti komunistům od kterých bylo očividně se nutno odlišit.

V první řadě, roztržka socialismu a komunismu bylo žhavé téma. Jasně ideologické vymezené strany a boj o hlasy dělníka byly každodenním údělem socialismu. Pro udržení

---

⁸¹ Tamtéž, s. 156.

⁸² Tamtéž, s. 162.

⁸³ Tamtéž, s. 179.

⁸⁴ Moravský zemský archiv Brno, fond B 40 Zemský úřad Brno, kart. 131, inv. č. 18910, *Veřejná schůze voličů dne 24. listopadu 1928*, s. 1.

⁸⁵ *Proti drahotě a lichvě*. Duch času, č. 228, r. 30, 1928, s. 6.

svých voličů publikovaly ústřední noviny strany často články o odluce komunistického programu od pravých zájmů dělníka. Konkrétně článek *Proč komunisté neútočí proti zaměstnavatelům?* pojednává o odlišném přístupu komunistů ve věci mezi svazem kovodělníků a jednotlivými zaměstnavateli. Komunisté kritizovali postup při vytváření nových smluv, což se vykládáno jako postoj protidělnický. Pravou příčinou však nejspíš byl fakt, že svaz kovodělníků byl čistě sociálně demokratickou organizací. Články podobného charakteru lze nalézt i v novinách *Stráž Socialismu*. Protikomunistický postoj není záležitostí pouze moravských a slezských socialistů. Nejsilněji toto vymezení zaznělo v článku *Místo proti Hindenburgovi, Horthymu, Mussolinimu a Šrámkovi – proti Trockému a socialistům*.⁸⁶ Autor vidí největší hrozbu v radikálním socialismu, neboť právě ten roztříštil dělnické hnutí. Zajímavým se stává článek k výročí deseti let republiky. *Bourali jsme vesele to Rakousko zpuchřelé! Dělnictvo a československá revoluce*.⁸⁷ Celostránkový oslavný příspěvek popisuje připojení strany k československému odboji a jejímu následnému příspěvku pro vznik demokratické republiky. Význam dělnictva, které podporovalo jednomyslně samostatnost. A stejně v letech 1918 i 1928 byl hlas dělnictva podstatný a bylo třeba si uvědomit, že socialismus jako takový může fungovat pouze na demokratických základech. Opět byl tedy rozdělen socialismus demokratický a komunistický.

Deník *Duch času* je zástupcem dělníků ve Slezsku, především v Ostravě. Není tedy záhadou, že v kontextu zastoupení dělníků se nejčastěji věnuje horníkům. Na rozdíl od Národních socialistů není v zájmu sociálních demokratů znárodnění podniků. Jejich požadavky se upírají směrem k zaměstnavatelům a k narovnání vztahů mezi nimi a jejich zaměstnanci-dělníky. Klíčem a nutným požadavkem bylo zlepšení sociální situace. Z nadpisů typu *Sociální a mzdová politika dělnická*⁸⁸, *Snižte ceny pečiva*⁸⁹ nebo *Nejpotřebnější vylučují ze sociálního pojištění*⁹⁰, bylo jasné, co moravskoslezského dělníka trápilo a co bylo potřeba udělat. Sociální zabezpečení, výše mzdy a životní úroveň. Tlumočením těchto potřeb skrze stranický tisk utvrzovala strana své voliče, neboť je tak mohla přesvědčit, že o jejich potížích ví a hodlá s nimi něco udělat. Největším tématem roku 1928, byl pro ostravského horníka spor mzdového hnutí v ostravsko-karvinském revíru. Deník samozřejmě informuje o průběhu této

---

⁸⁶ *Místo proti Hindenburgovi, Horthymu, Mussolinimu a Šrámkovi – proti Trockému a socialistům*. *Stráž socialismu*, č. 237, r. 9, 1928, s. 1.

⁸⁷ *Bourali jsme vesele to Rakousko zpuchřelé! Dělnictvo a československá revoluce*. *Duch času*, č. 252, r. 30, 1928, s. 10. (27. říjen)

⁸⁸ *Sociální a mzdová politika dělnická*. *Duch času*, č. 272, r. 30, 1928, s. 2.

⁸⁹ *Snižte ceny pečiva*. *Duch času*, r. 267, r. 30, 1928, s. 2.

⁹⁰ *Nejpotřebnější vylučují ze sociálního pojištění*. *Stráž socialismu*, č. 273, r. 9, 1928, s. 1.

kauzy⁹¹, jejímž předmětem bylo procentuální zvýšení platu. K 18. říjnu se zúčastněné strany shodly a spor byl vyřešen. Úspěch socialistů bylo však zapotřebí udržet v povědomí minimálně do dne voleb. K těmto účelům sloužila nová rubrika, Volební hlídka.

S blížícími se volbami vytvořilo vedení periodika Duch času rubriku pod názvem Volební hlídka. Stala se součástí každého čísla. Předmětem těchto tučně tištěných řádků na předních stranách byla stručná hesla, která vybízela čtenáře ke „správné volbě“. Z rubriky vzešlo jasné hraniční vymezení proti vládní koalici a zároveň proti komunistům. Útrapy a útlak dělníků může ukončit pouze změna vlády a její politiky, která bude v zájmu socialistickém. Této změny však lze podle deníku docílit pouze pomocí cílevědomé, klidné a organizované politiky Sociální demokracie. Nikoli křik a rámus dělnické třídy, jak by si přáli komunisté.⁹² Mimo jiné, součástí rubriky byl také výčet úspěchů Sociální demokracie, které se jí navíc povedlo uskutečnit v opozici. Kritika spočívala také v nové správní reformě. Zde se projevila názorová nesourodost periodik. Zatímco ostravský deník viděl velký omyl ve zrušení slezských institucí připojením k Brnu, jihomoravská část strany změnu správy vítala. Stráž socialismu neměl žádnou rubriku přímo pro blížící se volby, nebyl ani tolik reakční jako ostravský deník. Otázkám zatěžující dělníky se samozřejmě věnoval také, ale méně útočně a s větším odstupem. Z kontextu obou novin lze soudit, pro koho byly psány. Zatímco Duch času byl věnován pracujícím dělníkům, Stráž socialismu četli především jihomoravští, brněnští obyvatelé. Témata byla zde tedy upravena, z dělnických poměrů celkově, na poměry ve městě Brně. Roztříštěnost názorů lze doložit na řešení situace, které se zde liší. Ostravští socialisté vidí cestu skrze výměnu vlády. Brněnští socialisté vidí cestu pro zlepšení moravských a slezských poměrů v kvalitní a organizované obecní správě⁹³. Regionální politika je však samozřejmě založena na problémech jednotlivých regionů. Reagovat na různé otázky v různých regionech přineslo sociálním demokratům ve volbách úspěch.

Je důležité poznamenat, že národnostní otázka nebyla pro sociální demokraty klíčová. Dělnické hnutí, jak jej chápali, není osamostatněné snažení pouze československých dělníků. Samotné sdružení německých a českých sociálních demokratů (Viz tabulka č. 1) dokazuje, že zájmy československého dělníka jsou stejné, jako zájmy toho německého, popřípadě polského. Snahou o narovnání těchto vztahů u široké veřejnosti dokládají články zaměřené na

---

⁹¹ *Vyjednává se dále.* Duch času, č. 222, r. 30, 1928, s. 1.

⁹² *Volební hlídka. Pryč s koaličním Šrámkovým režimem.* Duch času, č. 280, r. 30, 1928, s. 2.

⁹³ *Co chtějí čls. sociální demokraté v obecní správě Brněnské?* Stráž socialismu, č. 279, r. 9, 1928, s. 1.

úspěchy zahraničních sociálních demokratů, především německých.⁹⁴ Národnostní otázka však stále byla aktuální. Větší soudržnost Čechů a Slováků bylo třeba brát na vědomí. Pokud se mělo jednat o národnostní vyhranění, bylo především určeno proti Maďarům, z důvodu nepokojů na Slovensku.⁹⁵

---

⁹⁴ *Vyjednávání o mzdovém sporu v německém kovoprůmyslu*. Duch času, č. 272, r. 30, 1928, s. 2.

⁹⁵ *Krevní pouto Čechů k Slovákům*. Duch času, č. 252, r. 30, 1928, s. 18.

6 Republikánská strana zemědělského a malorolnického lidu

Po vzniku první ČSR se Republikánská strana zemědělského a malorolnického lidu (dále jen agráři) stala nejsilnějším subjektem politického systému. Své mocenské pozice upevnili pro stranu především její lídři, kteří se zasloužili budováním nového státu během války a po ní. Pomohly jim i zkušenosti získané z dob konce Habsburské říše. Z počátku se nestavěli přímo do opozice proti válečnému režimu, poslanci stále aktivně navštěvovali Říšský sněm. V průběhu války se agráři stali nejsilnějšími zástupci českého i slovenského sebeurčení. Vůdčími postavami revoluce a strany se stali A. Švehla a V. Šrobár. Strana se stala celostátní až v roce 1922, do té doby však obě agrární křídla, české i slovenské, úzce spolupracovala⁹⁶

Československé agráři během první ČSR nepostihla žádná větší vnitrostraničná krize. Jednota agráři spočívala v pečlivě vytvořeném programu, který kladl důraz na jednotu. Povedlo se vyhnout i několika secesním tendencím, tvořených opozičními proudy ve straně. Stejně jako Sociální demokracie, i agráři měli pevně organizovanou voličskou základnu a strukturu. Tato tradice byla budována od nástupu A. Švehly na pozici předsedy strany, ještě před válkou.⁹⁷ V rámci celostátní politiky byli agráři stranou vůdčí. I přes roztržité politické stranictví, zasedli v každé řádné-neúřednické vládě a vykonávali významné ministerské funkce.

Klíčem k úspěchu strany se stala propracovaná vnitrostraničná strukturovaná organizace. Hlavní oporou byla členská základna, podmíněná vysokým počtem zemědělského obyvatelstva. Zároveň však byla tímto i omezena a předpokládala do budoucna ubývání tohoto počtu z důvodu modernizace zemědělství. Zaznamenávali také prolínání se socialistickými vlivy, které na venkově ve dvacátých letech posílily své pozice. Základem se tedy stalo získávání důležitých pozic a prosazování svých požadavků, čímž se stávali atraktivními i pro jiné sociální kruhy obyvatelstva. Místní zájmové organizace byly zakládány na úrovni obecní i okresní, s důrazem na Čechoslováky. Ty šířily program, tisk, pořádali akce. Kladli důraz na stranickou ideologii a výchovu. Vrcholným orgánem se stal sjezd strany, který se scházel nejméně jednou za tři roky. Záležitosti strany mimo sjezd vyřizoval jeho výbor, který byl výkonným orgánem strany a volil předsednictvo strany. Vstup do strany byl

---

⁹⁶ Malíř, Marek: *Politické strany I. díl*, s. 553-555.

⁹⁷ Tamtéž, s. 559.

také velmi snadný, stačilo vyplnit přihlášku, kterou schválila místní organizace. Byl však kladen veliký důraz na stranickou kázeň a vykonávání stranického programu.⁹⁸

Sílu strany zajišťovaly zájmové organizace, které byly zakládány ve velkém. Jejich poslání se lišilo podle potřeby strany nebo subjektivních potřeb zemědělského podnikání. Některé byly více politické, jiné hospodářské nebo výchovné, základem však bylo slučování a stranická aktivita, kterou vytvářely. Nejzajímavější organizací se stal *Zemský svaz starousedlých zemědělců*, jehož členové byli hlavně lidé poškození pozemkovým zákonem z roku 1919, kterýmž úkolem bylo jejich odškodnění. Byl to paradox, kterým se Agrárikům povedlo přidružit voliče, které původně při vzniku republiky poškodili. Tento krok byl silně kritizován opozicí, výsledkem bylo odškodnění „monarchistů“, proti kterým byl zákon původně postaven. K udržení celistvosti rolníků a majitelů půdy přispěla také organizace *Republikánský svaz československých statkářů a nájemců*. Organizace sdružovala původní nájemce velkostatků, taktéž postižené pozemkovou reformou. K zájmovým organizacím patřily různé pěstitelské sdružení nebo také výchovná sdružení pro mládež.⁹⁹

Kontakt se širší veřejností zprostředkovávala média, tiskoviny. Agrární tisk byl jedním z nejrozšířenějších novin po celém Československu, taktéž na regionální tisky byl kladen velký důraz. Podpora vzniku regionálních novin byla jednou z možností rozšiřování propagandy, především na venkově. Velké množství periodik a nákladů s tím spojených, vyvrcholilo v autonomii tiskových orgánů ve straně. Některé silně kritické, politicky zaměřené deníky, jako byl například *Venkov*, mnohdykrát došly do konfliktu se stranou, když kritizovaly jak odpůrce, tak spojence strany.¹⁰⁰ Na Moravě a ve Slezsku byly nejvlivnějšími tisky *Moravský Venkov* nebo *Selské listy*.¹⁰¹

6.1 Ideologie strany

Strana byla značně soudržná a heterogenní. Teorie agrarismu, jak ji prosazovali českoslovenští agráři, dokázala zaujmout širokou škálu velkých vlastníků půdy i drobných venkovských zemědělců. Jádrem voličské základny byli rolníci. Byla vyzdvihována úloha rolníka a také byl kladen velký důraz na jeho půdu v osobním vlastnictví. Národní pospolitost a tradice byly odkaz pozdního národního obrození. Pestrá škála zájmových a přidružených

---

⁹⁸ Tamtéž, s. 559-565.

⁹⁹ Tamtéž, s. 567-568.

¹⁰⁰ Tamtéž, S. 575.

¹⁰¹ Burešová, Jana: *Mikrosonda do života agrárních organizací na Olomoucku na samém počátku existence první Československé republiky (1918/1919)*. In: Regionální zvláštnosti politiky agrární strany v období první Československé republiky. Uherské Hradiště 2012, s. 177.

organizací, spolu s velkou škálou voličů rozhodně nemohla mít stejné zájmy. Strana nemohla být vedena autoritativně, bylo zapotřebí nahlížet na rozdílné zájmy a požadavky skupin. Bylo zapotřebí rozdílně přistupovat k problémům v jednotlivých oblastech a agrárních regionech. Strana měla své stoupence rozptýlené napříč profesemi, s různým sociálním postavením. Jednotícím prvkem se stala obecná teorie agrarismu, spojená s agrárním hnutím. Přirozená krajina je východisko agrárního hnutí, na základě kterého byla krajina členěna. Rozhodovaly podmínky geologické, agronomické, klimatické i geografické.¹⁰² Na základě tohoto rozdělení vznikala regionální a župní organizace strany, které sdružovaly hospodáře, rolníky atd. v dané lokalitě. Patří sem tedy i podpora družstevních výrobních podniků, zpracovatelských závodů a samozřejmě investiční akce. Docházelo tak k vytváření pocitu regionální politické identity.

Pevný program Republikánské strany byl ustanoven v červnu 1922, výsledky zde dosažené se staly jednotným programem na dalších několik let.¹⁰³ Základem se stalo poněkud fyziokratické prohlášení o půdě. Půda je základ člověka, živobytí a je nositelem pravého pokroku. Spolu s tím souvisí udržení osobního vlastnictví, nejenom půdy. Zaručení vlastnictví a spravedlivá pozemková reforma můžou zaručit svobodu a mír ve státě. V otázce národnosti zůstávali agráři jednotní. Bylo potřeba budovat národní vlastenectví a posilovat lásku k vlasti, hrubý nacionalismus ale není prostředkem pro budování nového státu. Stavovské tendence strany se objevily při náhledu do liberalismu a socialismu. Liberalismus podle nich nemůže být ve slovanských zemích na takové úrovni, jako sledovali v západní Evropě. Příčina spočívá v tradici, kdy slovanským původem byla selská práce a půda, nikoli kapitalismus a industrialismus. Co se týče socialismu, v soudobé chvíli otřásala socialismem velká krize, která zapříčiňovala neschopnost socialismu jednat. Programové vyhranění proběhlo i proti komunismu, s jehož ideologií měli taktéž mnoho společných voličů. Poukazováním neúspěchů komunismu v Rusku bylo odstrašováno od Komunistické strany v Československu.

6.2 Hlavní body volebního programu 1928

Zemské volby byly opozičními stranami prezentovány jako volby o souhlasu či nesouhlasu s vládní koalicí. A vládní koalice si to uvědomovala. Svě voliče si chtěli udržet především v regionech, ve kterých měli svou největší podporu, které se jim opozice snažila

---

¹⁰² Harna, Josef: *Regionální specifika v politice agrární strany v meziválečném Československu (úvaha metodická)*. In: *Regionální zvláštnosti politiky agrární strany v období první Československé republiky*. Uherské Hradiště 2012, s. 10-12.

¹⁰³ Harna, Josef-Vlastislav Lacina: *Edice politických programů Českého a slovenského agrárního hnutí 1899-1938*, Praha 2007, s. 127-135.

ovlivnit. Prostřednictvím tisku bylo potřeba dát široké veřejnosti jasně najevo, že jejich nová vláda bez socialistického vlivu si vede dobře a změny jsou v zájmu všeho lidu. Předmětem jejich propagace se stala antikampaň a důraz na programovou jednotu. Prosazovat svůj program a zájmy mohli pouze tehdy, pokud byli ve vládě, kterou museli před útoky vyloučených socialistů ubránit. Novinová antikampaň se promítla nejvíce v deníku Venkov, který vycházel po celé republice a byl velice silně politicky motivovaný, vyhraněný a především útočný. Běžně se noviny zabývaly na úvodní stránce hlavním děním, ať už uvnitř nebo i za hranicemi republiky. Rubriky informovaly například o volbách nebo o důležitých jednáních probíhajících mimo republiku.¹⁰⁴ Typický byl zemědělský progres,¹⁰⁵ neboť to bylo jedno z hlavních témat, které československé Agrárníky spojovalo. Jsou zde zastoupeny i komentáře k úspěchu zemědělských stran v zahraničí¹⁰⁶, nebo naopak neúspěchy stran protivládních. Většinou se jedná o sociální demokraty.¹⁰⁷ Často redaktoři publikovali své komentáře k probíhajícím jednáním vlády nebo připravovaným zákonům.¹⁰⁸ Podle charakteru jednotlivých článků je také jasné, že čtenáři chtěli být a byli patřičně uspokojeni vývojem ve státě, kde má jejich strana silné zastoupení s tak pozitivními výsledky.

Z článků je jasně čitelné, jak moc negativně se agrárníci staví proti komunistickému hnutí¹⁰⁹ a socialismu celkově. V mnohých číslech se nachází články, které přímo agitují proti nim a celému hnutí, hlavně proti sovětskému Rusku.¹¹⁰ Zároveň tak vytváří konflikt proti všem levicovým stranám. Jak už bylo zmíněno, vláda Národního shromáždění zasedající v letech 1926-1929 byla první, ve které nebyly levicové strany přítomny. Hlavní konflikt spočívá tedy mezi socializujícími stranami a agrárníky, přičemž obě strany patřily vždy ke stranám státotvorným. O komunistech bylo mluveno jako o protistátním živlu, který touží po rozbití a roztříštění stability republiky. Protikomunistické propagandě je věnováno celé číslo z 11. července.¹¹¹ Období panské koalice je charakteristické svou předpojatostí proti socialistickým politikům. Tento postoj byl programově vymezen. Zatímco v prvním československém prezidentovi viděli vzor,¹¹² k postavě Edvarda Beneše byli spíše skeptičtí,

---

¹⁰⁴ *Demokratický kongres nerozbil koalici s radikály*. Venkov, č. 15, r. 23, 1928, s. 1.

¹⁰⁵ *K dnešní valné hromadě Zemědělské jednoty*. Venkov, č. 55, r. 23, 1928, s. 1.

¹⁰⁶ *Dohoda o koaliční vládě v Německu*. Venkov, č. 147, r. 23, 1928, s. 2.

¹⁰⁷ *Porážka soc. demokratů ve Vídni*. Venkov, č. 53, r. 23, 1928, s. 3.

¹⁰⁸ *Poslanecká sněmovna projednává novelisaci sociálního pojištění*. Venkov, č. 224, r. 23, 1928, s. 1-2.

¹⁰⁹ *Japonsko se brání proti komunismu*. Venkov, č. 155, r. 23, 1928, s. 1.

¹¹⁰ *Sovětské Rusko zůstává stále nepřítelem civilisace*. Venkov, č. 37, r. 23, 1928, s. 1. *Nezdar rolnické půjčky v SSSR*. Venkov, č. 82, r. 23, 1928, s. 3.

¹¹¹ Venkov, č. 163, r. 23, 1928, s. 1-4.

¹¹² *Myslitel*. Venkov, č. 57, r. 23, 1928, s. 1. *Strana Ministra Beneše*. Venkov, č. 286, r. 23, 1928, s. 1.

i přesto, že byl jako opoziční příslušník člen soudobé vlády.¹¹³ Zde se dostáváme k problematice *Venkov*, kdy deník útočil i na mimostranické členy vlády. Daňová reforma a negativa s ní spojená mohla stejně tak pomoci opozici, jako Agrárikům k získání hlasů na úkor Národních demokratů.¹¹⁴

Co se týče regionálního tisku, témata zemědělství a hospodářství se liší podle toho, ve které agrární oblasti vycházejí. Co však má všechen stranický tisk společné, je protisocialistický postoj. Agráriků si uvědomovali, že největšími soupeři o hlasy rolníků a vlastníků půdy byli socialisté a všechny socialistické strany. Také si jistě uvědomovali, že ve volbách skutečně jde o legitimitu vlády a především jejich strany. Samozřejmě se tato informace ve stranickém tisku explicitně neobjevovala, byla to hlavní zbraň a především heslo socialistů. Tuto teorii podporují články vycházející především v novinách *Venkov*, které přebíraly téměř všechny regionální tisky. Jedná se o odhady a analýzy předvolebních výsledků, které jsou jednoznačně pro-agrární. Podrobný rozbor výsledků voleb 1925 v novinách *Venkov*¹¹⁵ a *Selské listy*¹¹⁶, s ohledem na hlasy v jednotlivých zemích, dává Agrárikům dle jejich argumentace jasný signál k tomu, že strana posiluje. Takhle vypadá oficiální prezentace pro čtenáře, ve skutečnosti však nelze tyto volby srovnávat, už jenom z důvodu odlišného právního základu. Krom poškozování socialistů byla i tato taktika Republikánské strany, která o své hlasy musela bojovat.

---

¹¹³ *Nová situace*. *Venkov*, č. 291, r. 23, 1928, s. 1.

¹¹⁴ *Boj naší strany s dr. Englišem, který chtěl zemědělcům zvýšit daně sedmi- až desateronásobně*. *Venkov*, č. 279, r. 23, 1928

¹¹⁵ *Kdo povede československou politiku po zemských volbách?* *Venkov*, č. 265, r. 23, 1928, s. 1.

¹¹⁶ *Oč půjde ve volbách 2. prosince*. *Selské listy*, č. 90, r. 46, 1928, s. 1.

7 Československá strana lidová

Po vzniku nového Československého státu propuklo silné protikatolické hnutí. Nejradikálnější tendence mířily až k sekularizaci státní moci. Především šlo o tzv. „kulturní boj“, proti německé a rakouské tradici, kdy církev podporovala bývalou monarchii. Stejně tak konzervativní české a moravské katolické strany podporovaly monarchii, za což byly odsuzovány. Již během války probíhala reformní hnutí uvnitř katolického kléru, které započalo postupný rozklad tradičních hodnot a katolických struktur. Spolu s protikatolickou poválečnou vlnou vedenou jak nacionalistickými, tak socialistickými proudy, došlo k razantnímu oslabení katolické církve v Českých zemích. Miloš Trapl¹¹⁷ také píše, že Římskokatolickou církev opustilo milion a tři čtvrtě tehdejších věřících. Nový prvorepublikový postoj se projevoval především v dílčích krocích. Podpora vlády proti Maďarům na Slovensku, volba Masaryka senátory nebo politika kompromisů. Sice tyto drobné kroky neumožnily Československé lidovecké straně (ČSL) zabránit v sekularizaci společnosti i kultury, povedlo se však zmírnit dopady protikatolické vlny. I přesto, po ztrátě věřících zůstal katolicismus nejsilnější církví v zemi. Později se lidovci stali stranou vládní Pětky. V období panské koalice byl od roku 1928 zastupujícím premiérem J. Šrámek, tehdy třetí nejpočetnější strany v zemi, s obrovskou podporou moravských voličů.

Poválečný vývoj českých klerikálních stran probíhal odděleně ve všech zemích. V Čechách i na Moravě se slučovaly katolické strany, nezávisle na vývoji v zemích okolních. Strany byly sloučeny do jedné strany s názvem Československá strana lidová, v roce 1919 na prvním společném sjezdu. Předsedou strany se stal moravský zástupce Jan Šrámek. Původní decentralizace však zůstala zachována. I když jednotlivá křídla uznávala hlavní předsednictví, kvůli celostátním volbám funkce zůstávaly stále odděleny. Ústřední vedení strany vzniklo až po roce 1922, kdy se Lidové strany Čech a Moravy a Slezska dohodly na jejich sloučení. Slovenští lidovci však zůstali i nadále od centrálního vedení odděleni, kvůli sporům ohledně národnostní otázky. Ke střetům však docházelo i mezi českými, moravskými a slezskými politiky strany. Hlavní příčinou střetů se stala nové pojetí demokracie a víry ve státě, prezentované J. Šrámekem a vedením, které kritizovali konzervativci v opozici strany. Jak píše Pavel Marek¹¹⁸, je zapotřebí oddělovat český poválečný katolicismus reformní od politiky římskokatolické církve, které konzervativní křídlo prosazovalo.

---

¹¹⁷ Malíř, Marek: *Politické programy*, s. 665.

¹¹⁸ Marek, Pavel: *Politické programy českého politického katolicismu 1894-1938*, Praha 2011, s. 7.

Ve spolkové činnosti je zapotřebí rozlišovat dva aspekty. Spolky vedeny přímo stranou a spolky spjaté vírou. Spolky vedeny přímo stranou jsou různá odborová nebo zemědělská hnutí. Nejznámější byly například *Spolek katolických učitelů* nebo brněnská organizace *Všeodborové sdružení křesťanského dělnictva*.¹¹⁹ Tyto organizace a hnutí vykonávaly činnost přímo pod dohledem strany. Zatímco instituce spjaté s církví byly instituce náboženského, charitativního a kulturního charakteru, stranou nekontrolované. Mezi těmito spolky vynikaly ženské a mládežnické organizace, vedené většinou církví, nikoli stranou. Jejich náplň však spočívala ve stranické výchově a odpovědnosti. Ženské spolky se věnovaly především charitativní činnosti a náboženské výuce. Na Moravě byl největší organizací *Svaz katolických žen a dívek Moravy, Slezska a Hlučínska*, sjednocen z dílčích ženských organizací a spolků roku 1924.¹²⁰

Po rozpadu monarchie přišly katolické strany o značnou podporu ze strany tisku, neboť část z nich byla silně konzervativní a s rozpadem monarchie se nesmířila. Periodika tak začala kritizovat lidoveckou novou pro-státní politiku. Konkrétně se jedná o deník *Čech*. Ústředním tiskovým orgánem se tak stal deník *Lidové listy*, vycházející převážně v Praze. Ústředním tiskem na Moravě se stalo periodikum *Den*. Strana také podporovala regionální tisky. Na Moravě i ve Slezsku vycházelo několik regionálních periodik, mezi hlavní patřily například *Stráž*, *Pozorovatel*, *Katolické noviny* a další.¹²¹

7.1 Ideologie strany

Podle záznamu sjezdu moravských lidovců ze dne 22. května 1921¹²² je jasné, že stranický předseda má jejich plnou podporu. Podpora klubu poslanců Československé strany lidové byla přijata jako rezoluce. Stejně tak požadovala, aby vedení strany pracovalo na odstranění protikatolického teroru, který pramenil ze sekularizace společnosti. Požadovali stát náboženské svobody, kde za své chrámy církev zodpovídá sama. Dále by podle jejich usnesení mělo dojít k reformě daňové a pozemkové politiky.

Sjezd moravských lidovců o rok později¹²³ je již politicky mnohem konkrétnější. Jednotlivé programové body z minulého sjezdu nahradily lépe propracované návrhy, které lidovci, již jako vládní strana, chtějí prosazovat. Pro stranu jako takovou se však stal důležitý

---

¹¹⁹ Malíř, Marek: *Politické strany I. díl*, s. 660-661.

¹²⁰ Burešová: *Proměny společenského postavení českých žen v první polovině 20. století*, s. 237

¹²¹ Malíř, Marek: *Politické strany I. díl*, s. 661-662.

¹²² Marek: *Politické programy českého politického katolicismu 1894-1938*, s. 193-194.

¹²³ Tamtéž, s. 195-196.

výroční sjezd 28. října 1925 a z jeho záznamu¹²⁴ vyplývá, že lidovci si v příštích volbách skutečně věří. Jednotlivé referáty oslavně předvíдалy budoucnost Čsl. lidové strany. Jako největší úspěch let minulých považují záchranu katolické církve a udržení jejího místa mezi ostatními církvemi v Československu. Což jako svoboda náboženského přesvědčení mělo být udrženo i do budoucna. Dále je v prohlášení poznamenáno, že strana bude i nadále splňovat povinnosti k republice v rámci svého křesťanského programu. Politika měla být sociálně spravedlivá v rámci křesťanské solidarity a musela udržovat křesťanskou kulturu a morálku.

ČSL se věnovala regionální politice více než strany ostatní. A to především na Moravě. Právě Morava, kde se český katolicismus těšil největší přízni, byla také oblastí, kde se stranické i církevní spolky angažovaly politicky nejvíce. Stejně tak mládežnické a ženské organizace byly agitačním zdrojem lidovecké politiky na Moravě i ve Slezsku. Předmětem těchto organizací se stala katolická osvěta žen pro rodinný život a příprava agitátorek na další činnost. Ženy se také staraly o charitativní a kulturní činnosti.¹²⁵ K nadcházejícím zemským volbám vydávaly jednotlivá prohlášení i ostatní spolky. Mezi nejvlivnější patří kromě *Svazu katolických žen a dívek* také *Sdružení katolických zemědělců a domkařů*, nebo *Moravští odboráři ČSL*. Všechna prohlášení do jednoho explicitně podporovala jak celostátní vedení, tak vedení zemské, které se bude ucházet o jejich hlasy. Podle zkoumaných prohlášení nebyl pro tyto agitátory důležitý ani tak politický program, jako prosazování křesťanské morálky a sociální solidarity.

7.2 Hlavní body volebního programu 1928

Regionální program byl postaven především na katolické jednotě a prosazování katolických principů a zásad. Tzv. křesťanský solidarismus vycházel ze spolupráce všech tříd a vrstev, které spojovala křesťanská ideologie.

Ze záznamu schůze zemského výkonného výboru ČSL v Brně dne 12. března 1928¹²⁶ vyplývá, že lidovci pojmu nadcházející zemské i obecní volby obecněji, bez výraznějšího politického regionálního zaměření. Jsou si vědomi své voličské převahy na území Moravy, a proto bez výhrad podporovali územní a správní reformu. Poukazovali na slučování úřadů a bank a zdůrazňovali důležitost legislativní přípravy pro tato sloučení, aby výsledek byl výhodný především pro Moravu. Co se týče programu, výsledek voleb dokáže podporu

---

¹²⁴ Tamtéž, s. 202-206.

¹²⁵ Burešová: *Proměny společenského postavení českých žen v první polovině 20. století*, s. 243.

¹²⁶ Moravský zemský archiv Brno, fond B 40 Zemský úřad Brno, kart. 124, inv. č. 3982, *Schůze jednotného výkonného výboru čsl. strany lidové v Brně dne 12. března 1928*, s. 1-4.

moravských voličů lidovců i celé vládní koalici, jejíž byli součástí. Ve svém prohlášení se také ohradili proti námitkám socialistů, že vládní koalice prochází krizí. Potvrdili, že žádná krize se nekoná. Jedinou složitostí se stával zdravotní stav A. Švehly, který již nemohl vykonávat svůj úřad. Bylo navrženo i několik jmen, mezi kterými však J. Šrámek nebyl zmíněn. Došlo i ke krátké kritice vládní koalice, konkrétně Republikánské strany, kterou považovali za strůjce již výše zmíněného cukrového zákona, který československé rolníky znevýhodňoval. Dále pak považovali za nutné se více věnovat římsko-katolické kultuře, která byla podle nich v Brně upozaděna evangelickou a českobratrskou architektonickou výstavbou. Regionálním požadavkům se více věnují periodika vycházející na Moravě, především deník *Den*. I tak však jeho články většinou popisovaly celorepublikovou politickou situaci a především účast ČSL ve vládě, než požadavky místních. Výsledky voleb také vnímali jako legitimaci jejich konání ve vládě. Především se snažili zabránit nové diskuzi o odluce církve od státu. Poukázali, že i přes silné dřívější neúspěšné tendence by výrazné oslabení klerikálních stran mohlo vést k otevření oné debaty.¹²⁷ Také si uvědomovali složitost voleb, nechyběly tedy články pojednávající o systému volby a následném přerozdělování mandátů. Bylo také rozepsáno, kdo může a kdo nemůže volit, neboť volební právo bylo u těchto voleb rozdílné s volbami do národního shromáždění. Taktéž byl vysvětlován význam nových voleb.¹²⁸

Hlavními tématy lidovců v předvolebním boji se stalo zachování celistvosti Moravy a také omezit fašizující tendence, které se začaly v české politice objevovat. Fašismus druhé poloviny dvacátých let se začal formovat především u národních frakcí. Jak už ale víme, v české politice se nikdy plně neprosadil. Na Moravě jsou tyto tendence spojovány s Cyrilem Antošem z Místřína, jehož jméno pojmenovalo celou secesní aféru, která v moravském křídle strany v září 1928 vznikla.¹²⁹

Udržení Moravy jako jednoho správního celku bylo pro lidovce klíčové. S takovou voličskou základnou bylo jistější vyhrát celozemské volby, než při volbách pořádaných v jednotlivých župách. Stejně tak mohli zvýšit svůj vliv i ve Slezsku, kde do té doby takovou podporu neměli. V článku *Moravskému voličstvu na uvážanou*¹³⁰ vysvětlují důležitost zachování celistvosti, neboť pouze tak se můžou účinně věnovat školství, kultuře a především

---

¹²⁷ *Odluka církve od státu a volby*. *Den*, č. 278, r. 17, 1928, s. 1.

¹²⁸ *Kdo má právo volit do zemských a obecních zastupitelstev*. *Den*, č. 266, r. 17, 1928, s. 1.

¹²⁹ Fiala, Petr-Foral, Jirí-Konečný, Karel-Marek, Pavel-Pehr, Michal-Trapl, Miloš: *Český politický katolicismus 1848-2005*. Brno 2008, s. 260-261.

¹³⁰ *Moravskému voličstvu na uvážanou*. *Den*, č. 280, r. 17, 1928, s. 1.

hospodářství. Druhým tématem se stali protivníci lidovců, což byli všichni odpůrci katolické kultury a také již zmíněný Cyril Antoš. Odštěpené křídlo vedené C. Antošem se stalo trnem v oku moravským lidovcům. Porážka by představovala jakési vnitrostranické vítězství. Jeho jméno bylo cíleně terčem dehonestujících článků. *K Antošovi se nehlásí ani jeho rodná dědina*¹³¹, tento článek popisoval neúspěšný Antošův předvolební boj, který chtěl zahájit ve své rodné vsi. Článek je samozřejmě citově zabarven a snaží se Antoše prezentovat jako někoho, kdo již nehájí katolické ideály. Taky nebylo vhodné poukazovat na možné fašistické rebelie uvnitř strany. Jako příklad však dostatečně poslouží.

Jako velké plus své strany viděli ČSL svou samostatnost a neměli potřebu sdružovat své volební kandidátky s jinými. Veliká voličská základna jim zajistila stejný počet mandátů, jako například socialistům, kteří spojili své kandidátky napříč stranami. (Viz tabulka č. 1) Tento fakt byl prezentován¹³² ve smyslu, že nemuseli dělat ústupky svým kolegům z jiných stran, neboť zastupují jen a pouze zájmy své a svých voličů. Nemusí tedy dělat žádné ústupky při prosazování katolického kulturního programu.

Na rozdíl od jiných politických ženských spolků, *Svaz katolických žen a dívek* vyzývá ženy k tomu, aby politiku pouze vnímaly a svou stranu podporovaly, nicméně aktivní účast nedoporučovaly, spíše přímo odrazovaly od samotné kandidatury. Podle nich ženy měly plno práce se starostí o rodinu a výchovou nové generace. Měly své aktivity tedy omezit na podporu a především na správnou volbu, která je čeká.¹³³

---

¹³¹ *K Antošovi se nehlásí ani jeho rodná dědina*. Den, č. 277, r. 17, 1928, s. 2.

¹³² *Bojujeme sami proti všem*. Den, č. 275, r. 17, 1928, s. 1.

¹³³ *Prohlášení*. Den, č. 271, r. 17, 1928, s. 3.

8 Československá národní demokracie

Podle názoru Zdeňka Sládka¹³⁴ počátky Čsl. národně demokratické strany spadají do roku 1917, kdy aktivistické křídlo mladočechů vytvořilo stranu reprezentující český národ, s názvem Česká státoprávní demokracie. Po císařské amnestii udělené v roce 1917, se vrátili čeští politici zpátky na politickou scénu a myšlenka se stala skutečností. Jakožto aktivní složka protirakouského odboje měla strana podstatný podíl na říjnovém převratu. Vůdčí osobností strany se stal K. Kramář i přes to, že se netěšil velké oblibě. Státoprávní demokracie byla výsledkem spojení čtyř pokrokových, státoprávních stran. Cílem uskupení bylo budování českého samostatného státu, což se projevilo v programových prohlášeních. Své ustanovení strana dovršila sjezdem roku 1919 a oficiálním se stal název Československá národní demokracie. Organizační struktura strany se taktéž rychle ustálila. V čele strany stál výkonný výbor, který byl volen stranickým sjezdem. Odbory působily jako poradní orgány výkonného výboru. Dohlíželi například na stranický tisk a přidružené organizace. Jejich rozvětvená regionální struktura měla za výsledek rozdělení mocenských vztahů uvnitř strany. Výjimečně silně postaveným bylo moravské křídlo, které mělo i svůj vlastní výkonný výbor.

Podporu strana nacházela v úřednictvu téměř všech správních a samosprávních úřadů, osvětových a kulturních organizacích, spolu s částí českých průmyslníků. Dvě krize však ihned z počátku ovlivnily vývoj strany. Jedním z problémů se stala měnová reforma A. Rašína, která sice uchránila československou ekonomiku, svou šetrností však ovlivnila mnohé voliče. Druhým problémem se stal zahraničněpolitický postoj a orientace K. Kramáře. Jeho vize proti germánské stabilizaci regionu, mezinárodně garantovaná slovanským Ruskem, mu přinášela kritiku od prezidenta i od opozice. Napětí mezi K. Kramářem a Národními demokraty na jedné straně a skupinou Hradu na straně druhé, se projevovalo i na veřejnosti. Rozpory byly výsledky odlišných ideových a politických směrů a také mocenských pozic. K. Kramář a spolu s ním celá Čsl. národní demokracie, byli obviňováni z fašistických tendencí a příklonu k ideologii celkově. Tato situace vyplynula ze sympatií K. Kramáře k nově vzniklé obci fašistické roku 1925. Její poněkud zavádějící název ztotožňoval členy s fašismem, chyběla jí však nacionálně-socialistická ideologie.¹³⁵ Důležité je poznamenat, že všechny československé strany obhajovaly národnostní zájmy. Pouze národní demokraté je považovali za nadřazené ostatním. Z tohoto pohledu bylo možné politiku Národních demokratů považovat vzdáleně podobnou fašistické.

---

¹³⁴ Malíř, Marek: *Politické strany I. díl*, s. 593-614.

¹³⁵ Tamtéž, s. 601.

Velkou pozornost národní demokraté věnovali úřednickým a učitelským organizacím. Jednotlivé organizace bez výhrad sdílely obsah a program strany. Stejně tak strana byla víceméně jednotná. Zastoupení v Pětce i politika vůči Hradu byla jednotná. Vnitropolitické krize jako by neexistovaly, vzniklé separační tendence nenašly úspěch. Až do roku 1925, kdy došlo k odchodu J. Stránského ze strany a založením jeho nové Národní strany práce. To byl impulz k prvnímu velkému odlivu členů ze strany.¹³⁶ Stejně tak fašistické tendence nenašly opodstatnění a vedení o nich nemluvalo. Mezi podporovatele strany patřila i část hospodářských organizací. Nejvýznamnější stranickou hospodářskou organizací se stalo *Národní sdružení odborových organizací*. Sdružení působilo v Čechách a na Moravě. Na Slovensku a v Podkarpatské Rusi strana velkou podporu nikdy nezaznamenala. Od pokusů v začátku dvacátých let odstoupila poměrně brzy, v souvislosti s aktivitou místních nacionalistických stran.¹³⁷

Tisk strany byl prakticky mluvčím všech skupin. Základ byl tvořen centrálními i regionálními tisky. Hlavním periodikem se staly *Národní listy*. Odbory dohlížející na činnost tisku zasahovaly okamžitě a ve všech případech, pakliže se noviny začaly odchylovat od kurzu strany. Národní listy nebyly výjimkou. Moravské křídlo však působilo značně autonomně a ústředním tiskem zde se staly *Lidové noviny*. Jejich podíl na moravskou zemskou organizaci byl veliký. Noviny ale ani tak nevycházely z kurzu strany. Cílem se stala skupina Hradu a výpady proti prezidentovi i dalším mimostranickým aktérům.¹³⁸ *Lidové noviny* platily za stranický tisk pouze do roku 1925, kdy došlo k odštěpení části moravského křídla, jehož vedoucí osoba J. Stránský byl zároveň majitel novin. V zemských volbách 1928 *Lidové noviny* podporovaly kandidátku č. 15, tedy Národní socialisty.¹³⁹

8.1 Ideologie strany

Národní sjednocení a moudrý hospodář. Tak měla vypadat politika Národních demokratů při jejich vzniku. Radikalizace politiky ve dvacátých letech však spočívala hlavně v sociální otázce, na kterou národní demokraté nedokázali odpovědět tak, jak dělnické masy toužily slyšet. V problému jednotlivých sociálních vrstev se národní demokraté zaměřovali především na střední vrstvu - a to na učitele, úředníky a menší podnikatele. V aktivní celostátní politice národní demokraté uplatili své ekonomické tendence rovnou dvakrát. První

---

¹³⁶ Harna, Josef: *Politické programy Československé národní demokracie a Národního sjednocení 1918-1938*, Praha 2017, s. 25.

¹³⁷ Malíř, Marek: *Politické strany I. díl*, s. 597.

¹³⁸ Tamtéž, s. 598.

¹³⁹ *V zemských volbách v důsledku volební dohody na Moravě kandidátku č. 15*. *Lidové noviny*, č. 608, r. 36, 1928, s. 2.

měnová reforma vzešla z pera A. Rašina¹⁴⁰, jehož deflační politika sice zachránila státní ekonomiku a posílila její vliv na zahraničních trzích, uvnitř státu se však šetření a utahování opasků nesetkalo s pochopením. Druhý významný počín vzešel z iniciativy Karla Engliše, v té době již jako nestraníka, ale stále bývalého člena národní demokracie. Ekonomika a hospodářství byly po celou dobu součástí programu strany.¹⁴¹ Nezapomínali také na osobní vlastnictví, které bylo v jejich cítění klíčem pro zachování svobody a míru.

Volební program se po celou dobu příliš neměnil. Klíčovými a stálými body se stalo hospodářství, ekonomika, nacionalismus a vyhranění proti politice Hradu. S postupem let již nestačilo hodnocení domácího odboje, ale stupňovala se kritika vůči E. Benešovi, ne jako vůči národnímu socialistovi a ministru zahraničí, ale jako možnému kandidátovi na úřad prezidenta. Strana se také musela vypořádat se situací na Moravě a vnitrokoaliční krizí, která ukončila několikaměsíční vládu na podzim 1925. Spolu s nástupem českého fašismu, se kterým si národní demokraté nevěděli rady, se jejich všenárodní politika dostávala stále do větších potíží. Nejenom že fašistické tendence byly připisovány Národním demokratům, z fašistických spolků se navíc stávali jejich soupeři. Se vznikem nové vlády 1926 nezbylo Národním demokratům nic jiného, než vstoupit do vlády s Němci tak, jak to ujednali agrárníci. V opačném případě by stanuli v opozici spolu se socialisty. Citlivá otázka původně zapříčinila bojkot vstupu do vlády, nicméně situace se uklidnila a národní demokraté obsadili post ministra obchodu a živností.¹⁴²

Podle prohlášení ze sjezdu konaného 1.-3. května 1925¹⁴³ vyplývá několik ideových východisek, se kterými se strana potýkala. Většinou nešlo o nové myšlenky, pouze doplnění nebo vyjasnění předchozích programových nesrovnalostí. Strana sebe sama reprezentovala jako stranu nestavovskou a všenárodní. Nicméně z jejího zaměření na střední vrstvy českého voličstva vyplývá opak. První bodem sjezdu se stává prohlášení o zdůraznění národní povahy jejich programu. Problém vidí u ostatních stran ve stálých tendencích po spolupráci s Němci. I přesto, že strana hlásá všenárodní politiku nadřazenou nad stavovskou, po celou dobu se jí nepovedlo prosadit své zájmy u celého národa, tj. všech Čechoslováků. O úspěších na Slovensku se nedá hovořit a v Podkarpatské Rusi už vůbec. Národním demokratům se nepovedlo prosadit v těchto krajinách. V Podkarpatské Rusi však lze nalézt cíle jejich slavistické politiky v konkrétních krocích v oblasti školství. národní demokraté podporovali

---

¹⁴⁰ Lacina, Vlastislav-Slezák, Lubomír: *Státní hospodářská politika v ekonomickém vývoji první ČSR*, s. 32-33.

¹⁴¹ Harna, *Politické programy Československé národní demokracie a Národního sjednocení 1918-1938*, s. 24-25.

¹⁴² Tamtéž, s. 26.

¹⁴³ Tamtéž, s. 99-110.

ruštinu jako úřední jazyk a především výuku i učebnice v ruském jazyce. Mělo tak dojít k odstranění jazykových bariér. Sjezd se vyjadřuje k situaci na Moravě ve třech větech, které však naprosto přesně popisují národně-demokratickou politiku na Moravě a ve Slezsku. Masarykova univerzita musí zůstat zachovaná v celku a dojde k omezení počtu jinonárodnostních škol, než je potřeba. V zemských volbách 1928 bylo otevírání německých soukromých škol jedním z hlavních témat.

Třetí stranický sjezd v Brně měl také za úkol jednou pro vždy vyřešit vnitrostranickou krizi, kterou vyvolaly opoziční tendence moravského křídla. Situace eskalovala odvoláním usnesení moravského výkonného výboru strany z předchozích dnů a jeho následným zrušením. Došlo k vyloučení několika členů strany, následováno velkou secesí a propadem u nadcházejících voleb.

8.2 Hlavní body volebního programu 1928

Po odlivu členů ze strany v roce 1925 byla strana velmi oslabená. Projevilo se to na bídném výsledku ve volbách do Národního shromáždění ve stejném roce. Přesto se jim povedlo udržet ve vládní koalici a obsadit ministerské posty i o rok později v panské koalici. Kurz strany však zůstal takový, jak jej pražské vedení strany ustanovilo na třetím sjezdu v Brně a to i přes následný odchod moravského křídla. Situace na Moravě byla pro stranu kritická. Přišli nejenom o část své strany, ale také i o pevné zázemí udržované *Lidovými novinami*. Od této chvíle neexistovalo žádné jiné stranické periodikum s takovým rozsahem. Ve větších moravských městech začaly vycházet *Lidové listy*. Agitace byla prováděna častými schůzemi, tiskem a osobním kontaktem, jak doporučovali vůdcové strany.

Podle záznamu předvolební schůze moravských národních demokratů ze dne 27. listopadu 1928,¹⁴⁴ národní demokraté s mandáty nepočítali. Jak do okresního, tak zemského zastupitelstva. Podle jejich názoru se vše odvíjelo od výsledku Obchodnicko-živnostenské strany středostavovské, která měla v oblasti podobné zastoupení. Je zřejmé, že moravští národní demokraté úplně nepodporovali rozhodnutí pražského vedení o vstupu do koalice a jejich regionální program poukazuje především na nedostatky vlády a koalice. Z vyjádření se vytrácí útoky vůči skupině Hradu a moravské křídlo jakoby procházelo vnitřní sebereflexí, což pražskému vedení zatím chybělo.

---

¹⁴⁴ Moravský zemský archiv Brno, fond B 40 Zemský úřad Brno, kart. 131, inv. č. 18977, *Veřejná voličská schůze čl. strany nár. demokratické dne 26. listopadu 1928*, s. 1-7.

Jedním z témat bylo zhodnocení nové správní reformy, kterou přivítali. Ohradili se proti původnímu záměru vytvoření žup, což by zapříčinilo dvě nepříjemnosti. Jednak převahu menšin v kritických oblastech a mohlo by vést až k připojení oblasti k říši německé. Podle jejich názoru bylo třeba Němce udržet na uzdě a v jisté vzdálenosti. Za druhé viděli potíže na úrovni hospodářské. Zatímco bohaté oblasti jako moravsko-ostravská by měla prostředky k udržení blahobytu, jiné oblasti, například jihlavská, by museli své výdaje hradit především z přírážek a bránili by tak rozkvětu. Takto bude zemské zastupitelstvo rozhodovat ve věcech samosprávy celé Moravy a Slezska. Zatímco opozice kritizovala reformu pro její přílišnou byrokratizaci, národní demokraté tvrdili, že šlo především o ulehčení státu v oblasti výběru daní a delegace samosprávných pravomocí.

Národnostní otázka byla pro národní demokraty klíčová. Nová správní reforma nejenom že zabránil rozhodovat menšinám v českých oblastech, zajistí však také, že menšiny v zemském zastupitelstvu nebudou. Moravané si měli vládnout sami. Doplněvaná vládní jedna třetina zastupitelstva byla mimo jiné podmíněná také doložením národní příslušnosti. Národnostní otázku pokládali také v oblasti školství na severní Moravě. Stejně jako národní socialisté odsuzovali velký počet soukromých německých škol, které v oblasti vznikaly, a požadovali jejich regulaci.

Co se týče klíčových institucí, podle Národních demokratů je zapotřebí více investovat do školství a především do nemocnic a institucí k tomu přidružených. V důsledku nedostatku zájmu státu v této oblasti, je potřeba využít následujících voleb a z pozic zemského zastupitelstva mohli zastupitelé tyto problémy řešit. Taktéž se mohli věnovat ostatním hospodářským otázkám, které zatěžují oblast.

Je také kladen důraz na ženy a jejich poměrně nové právo volit. Mohou svým hlasem ovlivnit společenské stránky, které jsou státem zanedbávány. Především v oblasti sociální vidí ohromné nedostatky, které je zapotřebí reformovat a napravit. Podle Národních demokratů chybí státu invalidní a sociální příspěvky ženám, které mají děti mladší sedm let. Sociální reforma tak jak byla chystána, opomíjela především pracující ženy. Ženy by také měly pomoci národu tak, že pomohou při zřizování sociálních ústavů, které by se postaraly o nezaměstnané a sirotky, které stát přehlíží. Budoucnost žen vidí také v aktivní politice. Podle nich by ženy měly samy kandidovat na různé posty a organizovat svá sdružení, protože podle názoru moravských demokratů mají ženy potenciál úspěšně zasahovat do politiky. Mohou tak řešit své problémy rovnou samy.

V oblasti hospodářství byl cíl jasný. Aby český lid dospěl k úspěšnému konci, je zapotřebí, aby uchopil do svých rukou veškerý průmysl z rukou Němců, Židů a jiných cizinců. Důkazem toho, že Čech si dokáže hospodařit nejlépe sám, byly brněnské výstavy, které českým výrobcům zajišťovaly objednávky z ciziny v různých průmyslových odvětvích. Schůze byla zakončena výrokem Libuše z Pověstí českých.

9 Hlavní rysy voleb

Na základě zkoumání jednotlivých dokumentů vyplynula témata, která byla pro dané volby hlavními. Odhlédneme-li od vlivu celostátní politiky, nabízí se zhodnocení těchto témat, se kterými strany pracovaly. Některé zručněji a některé hůře. Můžeme tak pozorovat i témata, která nezasáhla celé spektrum nebo nebyla pro jednotlivé frakce natolik důležitá, aby se jím zabývaly.

Nejzajímavější změnu, kterou dvacátá léta v oblasti politiky přinesla, se stalo volební právo pro ženy. Od roku 1919, kdy ženy poprvé v ČSR volily v komunálních volbách. Na základě záznamů statistického úřadu o sčítání lidí ze dne 15. února 1921¹⁴⁵ se dozvídáme, že v Československu žilo přibližně 6,5 milionu mužů a přes 7 milionů žen, z toho na Moravě a v Slezsku 1,6 milionu mužů a 1,9 milionu žen. Doposud čistě mužské hlasy přišly do součtu s ženskými a najednou bylo nutno zahrnout dvojnásobný počet volebních hlasů. V roce 1919 bylo potřeba začít pracovat s tímto potenciálem, který byl doposud zanedbáván. Zemské volby konané 1928 probíhaly v již fungující soustavě ženských spolků a center. Ženy se začaly podílet na politice ke konci devatenáctého století. O politiku samotnou se však začaly jednotlivě zajímat již dříve. Ve dvacátých letech dvacátého století však nešlo o několik ojedinělých případů jako doposud. Z prvních politických počinů ženských spolků Vojtěcha Náprstka se politická společnost změnila ve volebně i politicky aktivní společenství mužů i žen. O hlasy žen začaly soupeřit jednotlivé proudy v zemi. Nejúspěšnější stranou o boj ženských hlasů se stala strana lidovecká. Ženské spolky začaly vznikat ihned po válce a pod silným vlivem Jana Šrámka začaly ženy aktivně podporovat své muže v politice. V roce 1927 měla ČSL na Moravě ve spolcích sdruženo 115 975 aktivních členů, z toho téměř polovina byly ženy.¹⁴⁶ Pro katolicky orientované ženy se staly opozicí tzv. pokrokové ženy, sdružované ve spolcích pokrokových stran, především agrárních nebo národních. Ze zkoumání vyplývá poněkud odlišný přístup katolických žen k aktivní politice. Jejich povinností se stala podpora svých mužů v politice, přičemž základem byl odevzdaný platný hlas a agitační boj za katolickou morálku. Samy se v politických funkcích neangažovaly, neboť měly mnoho práce s výchovou dětí a plněním svých katolických povinností. Ke katolické morálce a katolickému solidarismu patří charitativní práce, které katolické ženy vykonávaly více než ostatní ženské spolky. Během zkoumání také nebylo zaznamenáno, že by ženské spolky soupeřily přímo

---

¹⁴⁵ Československá statistika – svazek 9. Sčítání lidu v republice Československé ze dne 15. února 1921, I. díl. Praha 1924, s. 51.

¹⁴⁶ Burešová: *Proměny společenského postavení českých žen v první polovině 20. století*, s. 213.

mezi sebou. Snahy o ovlivnění politického cítění žen pozorujeme spíše v klasickém očerňovacím souboji mezi politickými špičkami, prostřednictvím stranických tisků.

Zákon o organizaci politické správy byl sérií nařízení, které upravovaly podobu ČSR. Část o správní reformě se stala klíčovou pro další fungování státu. Pozměňovala a především sjednotila s konečnou platností politickou správu v celé republice. Správní reforma se stala druhým nejvíce diskutovaným tématem napříč všemi partajemi. Nestalo se rozhodujícím faktorem při výběru kandidátů mezi voliči, rezonovalo však v souvislosti s národnostní otázkou. Jak již bylo zmíněno, neuskutečněná župní reforma, která zde potažmo fungovala od roku 1920, bylo jediné, co dělilo republiku na menší samosprávné jednotky. Během sčítání lidu 1921 byl vzor žup použit pro jednotlivé sčítané okrsky. Až zmiňovaný zákon přinesl změnu, která Českoslováky dostala do pozice pánů svého státu. Sjednocení správy v republice ukončilo dvojkolejnost státní správy, která byla přenesena podle vzoru fungování správy v Předlitavsku pro Čechy a Moravu, ale na Slovensku podle vzoru bývalého Uherska, pomocí recepčního zákona. Reforma však přinášela mnohem více a to v oblasti národnostní. Regiony ohrožené politickou nadvládou menšin nad Českoslováky byly doposud ohnisky drobných bouří a častých neshod. Republika dělená na zemské úřady ve druhé instanci a okresní úřady v první tak měla zajistit, že se některé regiony nedostanou pod nadvládu menšin. Především do rukou Němců, jak tomu mohlo být při aktivaci župní reformy. Příznivci zemského rozdělení se stali lidovci i národní demokraté, kteří vítali reformu především kvůli jejímu řešení národnostní otázky. Zachování národní suverenity a vyvarování se separačních tendencí pro ně bylo klíčové pro udržení stability republiky. Zákon byl vytvořen československou částí Panské koalice a jejich podpora pro věc byla značná. Tichá podpora přicházela však i od české opozice. Během výzkumu nebylo zaznamenáno, že by opozice země Moravskoslezské, uzemní reformně, odporovala. Ani v zájmu sociálních demokratů Moravy a Slezska, kteří tvořili volební sdružení s německými i polskými sociálními demokraty, nebylo uchopení moci v některých župách menšinami. Reformu však zkrátka nemohli ani podpořit, neboť soudobý charakter politické stranicťví nedovoloval otevřenou chválu opoziční strany. I přes zřejmý neúspěch se do boje zapojily strany národnostních menšin. Do boje se pustili především Němci, kteří poukazovali na konec občanské svobody, kdy i její poslední zbyteček jim byl odebrán. Kritika mířila také na předsedu vlády, který při tvoření koalice slíbil, že vládní politika nebyla ovlivňována národním cítěním. V očích menšin vznikly čtyři čistě slovanské země, které nepočítají s politickou účastí a vlivem

menšin.¹⁴⁷ Co však kritizovala i značná část českých politiků, byla policejní reforma, kterou zákon taktéž přivedl. Policejní reforma sice nerezonovala společností, alespoň to neprokázal průzkum. V politických kruzích to však byla skulinka, která se nabízela kritice. Jednalo se o ochranu vážnosti úřednických orgánů, pomocí udělování peněžních pokut, které původně měly dosahovat až výše 10 000 Kč. Tresty měly být udělovány každému, „kdo si vědomě hrubě počíná proti úřednickému orgánu“. Omezovat demokracii mělo také pouhá dvě instanční možnosti odvolání. Z obušku se stalo žezlo.¹⁴⁸ Zemská reforma také přinesla očekávání ve Slezsku, kde se občané zajímali především o to, jakou náhradu dostanou za zrušené úřady okresní i jiné, které byly reformou zrušeny, potažmo nahrazeny úřady novými, které byly společné pro ně i Moravu. V očích Slezanů docházelo k oslabení jejich suverenity na úkor Moravských voličů, kteří díky své početní převaze mohou jejich zájmy přehlasovat.¹⁴⁹ Předmětem kritiky se stával také samotný průběh schvalování zákona. Podle původně schváleného nabytí účinnosti Poslaneckou sněmovnou ke dni 1. ledna 1928,¹⁵⁰ došlo ve finální podobě k posunu na 1. července 1928. Zákon nabyl konečné účinnosti 1. prosince 1928, na základě posunutí data aplikace zákonem *Sb. 92/1928* ze dne 28. června 1928.¹⁵¹ K posunu docházelo z různých důvodů. Původní návrh nepočítal s komplikacemi, které se při výkonu objevily. Nesmíme zapomínat, že klíčovou součástí bylo zrušení zastupitelských okresů a zřízení nových okresních i zemských úřadů. Dále řešení personálních změn vyvolaných díky spojení Moravy a Slezska, s čímž souvisí rušení především Slezských úřadů a jejich spojení s Moravskými. S výkonem zákona souvisí také zřízení zemských a okresních zastupitelstev. Nebylo možné ani včas provést volby, pokud by termín aktivace zákona zůstal původní. V souvislosti s volbami byly použity zásady všeobecného rovného tajného hlasovacího práva. Předmětem kritiky se však stalo posunutí věkové hranice, která byla podmíněna dosažením dvaceti čtyř let. Taktéž volení pouze dvou třetin občany přineslo silné ohlasy ohledně ohrožení demokracie státu, jak vyšlo v průzkumu prohlášení opozičních stran.

Typickou součástí volebního klání, je antikampaň v nějaké podobě. Během voleb do zastupitelstva země Moravskoslezské tomu nebylo jinak. Více než jednotlivá fakta byla především prostřednictvím tisku propagována neschopnost a především nelojalnost

¹⁴⁷ Stenografický zápis 91. schůze Národního Shromáždění, dne 28. června 1927. In.: <http://www.psp.cz/eknih/1925ns/ps/stenprot/091schuz/s091001.htm> . [cit. 2. 4. 2019].

¹⁴⁸ Tamtéž.

¹⁴⁹ Moravský zemský archiv Brno, fond B 40 Zemský úřad Brno, kart. 132, inv. č. 1100, *Volby do zemského okresního zastupitelstva-schůze voličské –přehledná zpráva*, s. 1.

¹⁵⁰ Zákon o organizaci politické správy. In.: http://www.psp.cz/eknih/1925ns/ps/tisky/t0831_07.htm. [cit. 4. 4. 2019].

¹⁵¹ Předsednictvo poslanecké sněmovny a předsednictvo senátu: *Národní shromáždění republiky Československé v prvním desetiletí*. Praha 1928, s. 497.

protistran a jejich členů. Neloajálnost především vůči státu, ale také vůči občanům. Nejednalo se o přímé urážky. Antikampaň ČSR spočívala v kritice postojů a stanovisek jednotlivých členů. Silně politizovaná a stranická společnost, asociovaná se zájmy své strany vždy slyšela na nelibosti, které proti ní byly vykonané opozičním politikem. Především ze zkoumání stranického tisku vyplývá napovrch útočnost proti jednotlivcům, zejména pokud se jedná o sociální reformy nebo daně. Většinou docházelo ke kritice několika konkrétních poslanců či členů vlády, kteří byli zodpovědní za dané kroky vůči určitému stavu. Agitace tisku tedy patří k té ostřejší, vulgárnější formě agitace, sloužil především očerňování protikandidátů. Co se týče agitace samotných politiků, kandidátů a organizací, přehledová zpráva zemského zastupitelstva ze dne 2. prosince 1928¹⁵² říká, že k největšímu předvolebnímu boji docházelo v posledních dvou týdnech. Německé strany zastávaly svůj jediný pádný argument, o zrušení Slezske samostatnosti. Poukazovali také na skutečnost, že české strany se mohou vždy spojit pod ideou národu a státu, zatímco na zájmy menšin nezůstává prostor. Z vládních stran se v oblasti stala nejagilnější strana lidová, jejíž poslanci se snažili na občanských volebních schůzích bránit proti karikaturám jejich osob v opozičním tisku. Jak bylo zmíněno, boj probíhal především prostřednictvím tisku, který měl mnohem větší dosah než dílčí volební schůze stran. Z opozičních českých stran si podle zápisu dokumentu počínali nejlépe národní socialisté, kteří své předvolební schůze postavili na kritice zákonů schválených současnou koalicí, jež nepřináší pro středního dělníka žádné zlepšení. Jejich antikampaň neměla tak ostrý ráz jako u stran jiných, ze zkoumání vyplývá, že jejich kritika spočívala především v hodnocení vládních návrhů a jejich významu pro dělníka. Zpráva o předvolebním boji ze dne 4. prosince 1928¹⁵³ hodnotila volby velice kladně a doslova se zde píše, že proší boj byl velmi slušný, nezávadný a nikdy nevybočil z mezí zákona. Ať už volební boj měl jakékoliv podoby a formy útoků, je třeba jej brát s ohledem na skutečnost, že tato rivalita k tomu patří, zejména pokud byla společnost tolik politizována a stranicky rozdělená, jak mnoho českých historiků uvádí. Zpráva také hodnotí vzrůst českých hlasů v oblasti, což podkládá úspěchem českých kandidátů. Ten by spíš měl být připisován aktivitě českého voličstva, které se voleb ve vysoké míře zúčastnilo.

Školství bylo palčivou otázkou již od počátku vzniku republiky. Revoluční národní shromáždění považovalo za klíčové napravení nedostatků, které zde za vlády Habsburků na českém školství vznikly. Mezi první kroky patřilo zbavení učitelů vojenské povinnosti, také

---

¹⁵² Tamtéž.

¹⁵³ Moravský zemský archiv Brno, fond B 40 Zemský úřad Brno, kart. 132, inv. č. 1354, *Předvolební boj a průběh voleb do okresních a zemských zastupitelstev*.

zajištění náboženské svobody národnímu školství. Byly nově zřizovány národní školy, podle zákona, který umožnil zřízení obecní školy vyučující v mateřském jazyce dětí, žije-li jich v obci alespoň 40. Tyto školy začaly vznikat především v krizových oblastech, kde doházelo ke střetu s menšinami. Tyto oblasti často nedisponovaly národními školami menšin, jak už obecními, tak i měšťanskými nebo středními, neboť uvnitř Habsburské monarchie tyto školy nebyly podporovány státem a soukromý sektor musel některé tyto školy zřizovat a financovat ze svých prostředků. Často tato povinnost zůstávala na obcích, které nebyly schopné takové náklady utáhnout.¹⁵⁴ Během zemských voleb se objevují dva hlavní proudy kritiky školství. Jeden protivládní a druhý protiněmecký. Kritiku školství spravovaného vládou můžeme pozorovat v prohlášení Národních socialistů, kteří viděli za problematické nerovnoměrné financování středních škol a jejich studentů. Vyšší vládní podpory se dostávalo zemědělským školám, které na své studenty dostávali větší dotace. Podle nich tak podporovali a vychovávali především své voliče a to prostřednictvím veřejné instituce, na úkor studentů jiných oborů. Protiněmecká vlna školství se projevovala především ve Slezsku. Otevírání německých národních škol kritizovali nejvíce národní socialisté a národní demokraté. Dle jejich názoru měl být počet německých škol striktně omezen a dodržován. Navrhovali také navýšit finance do českých škol, které by tak mohly pozvednout vzdělanost československého obyvatelstva.

---

¹⁵⁴ Předsednictvo poslanecké sněmovny a předsednictvo senátu: *Národní shromáždění republiky Československé v prvním desetiletí*, s. 938-948.

Závěr

Hlavní výzkumnou otázkou bylo zhodnocení dobových regionálních problémů, na základě struktury volebních programů a hesel vybraných stran. Výzkumem bylo zjištěno, že regionální problémy nebyly klíčovými tématy. Tato témata byla upozaděna samotnou předvolební rétorikou stran, která se spíše odvíjela od celostátní vládní situace. Ze zkoumání jednotlivých prohlášení a na základě charakteru novinových článků, se tyto volby posunuly z oblasti řešení problémů, do vypovězení nedůvěry vládě, či naopak k její legitimitě. Všechny strany apelovaly spíše na stranickou příslušnost a loajalitu svých voličů, než podáváním konkrétních řešení místních problémů. Prostřednictvím ožehavých témat, jako byla národnostní otázka v oblasti školství nebo sociálního postavení obyvatelstva, bylo útočeno na úsudek občana, především pomocí tištěných zpráv a agitací spolků. Regionální problémy sice byly upozaděny na úkor udržení vládní situace, to však neznamená, že je mohli nereflektovat. Právě prostřednictvím místních problémů strany apelovaly na své voliče, neboť díky jejich podpoře na úrovni zemské můžou jejich nesnáze snadněji řešit. Ovšem stranická příslušnost a loajalita ke své straně se stala klíčovou. Při agitaci, proč má volič volit jednu stranu a ne druhou, se agitátoři většinou odvolávali na situaci celorepublikovou a na krize vzniklé v Národním shromáždění, nikoliv na prohřešky opozičních stran v úrovni regionální. Až na výjimečné situace, kdy šlo spíše o vyřizování osobních účtů a projevování antipatií. Nejlépe pro tento výzkum posloužil stranický tisk. Nicméně tisk řízený ústředně prostřednictvím výkonných výborů strany nemohl mít takový dosah na regionální problémy, protože političtí úředníci vytvářející témata jistě nemohli mít takový přehled. To se projevuje i na konečné podobě tisku, ve kterém převládají mezi regionálními celostátní a zahraniční témata, samozřejmě pojatá ve smyslu ideologie strany. Přínosnými byly také stranické sjezdy, na kterých byly projednávány konkrétní situace v oblasti.

Z výzkumu vyplývá, že stranická příslušnost byla pro občany první ČSR mnohem důležitější, než výsledné snažení a úspěchy jejich zástupců. Hlavním předmětem agitace se stalo „volte nás, ne je“. Vyplývalo tedy, že pro mentalitu lidí bylo mnohem důležitější politické vyhranění a politická identita, než kritické hodnocení výkonu jejich strany a politiků.

Správní reforma se stala tématem, které oproti očekávání společností nerezonovalo. Vládní i opoziční strany přijímaly tuto reformu s klidem, mnohdy i s nadšením. České strany si slibovaly od reformy posílení vlivu v krizových oblastech, i opozice ji svým způsobem vítala. I přes fakt, že vláda dosazovala jednu třetinu zastupitelů a podle některých historiků je

zákon považován za značné oslabení demokracie v ČSR, byl zákon první důležitou správní reformou, která unifikovala politickou i zemskou správu v celé republice.

Práce ve své podobě popisuje průběh prvních zemských voleb v Československu. Její přínos spočívá právě ve zmapování procesu voleb a především ve vyhodnocení potenciálu vybraných stran, na základě jejich volebních programů a práci s regionálními tématy. Výzkum navazuje na teoretické zázemí českých historiků, kteří se věnují politickému stranictví první ČSR.

Země Moravskoslezská byla výsledkem správní reformy, která vznikla, aby upevnila moc Čechoslováků v Československu. Velice zajímavým by se mohl stát výzkum zemských voleb z pohledu polských národních nebo německých národních stran. Ačkoliv německé strany jsou víceméně českými i německými historiky zpracovány, ve výzkumu polských stran působících na území Československa se stále ještě nachází prostor k podrobnému výzkumu. Zejména pak jejich náhled na správní reformu, která přinesla jejich stranám obrovskou ztrátu. Zejména v oblasti Slezska, ve kterém měli až do aplikace správní reformy značný potenciál.

Seznam literatury a pramenů

Literatura

- Bartoš, Josef: *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1948-1961*. Olomouc 2000.
- Burešová, Jana: *Mikrosonda do života agrárních organizací na Olomoucku na samém počátku existence první Československé republiky (1918/1919)*. In: Regionální zvláštnosti politiky agrární strany v období první Československé republiky. Uherské Hradiště 2012.
- Burešová, Jana: *Proměny společenského postavení českých žen v první polovině 20. Století*. Olomouc 2001.
- Čopík, Jan: *Proměny a kontinuita české komunální politiky*. Praha 2014.
- Fiala, Petr-Foral, Jiří-Konečný, Karel-Marek, Pavel-Pehr, Michal-Trapl, Miloš: *Český politický katolicismus 1848-2005*. Brno 2008.
- Harna, Josef: *Kritika ideologie a programu českého národního socialismu*. Praha 1978.
- Harna, Josef: *Politické programy českého národního socialismu 1897-1948*. Praha 1998.
- Harna, Josef-Vlastislav Lacina: *Politické programy Českého a slovenského agrárního hnutí 1899-1938*. Praha 2007.
- Harna, Josef: *Politické programy Československé národní demokracie a Národního sjednocení 1918-1938*. Praha 2017.
- Harna, Josef: *Regionální specifika v politice agrární strany v meziválečném Československu (úvaha metodická)*. In: Regionální zvláštnosti politiky agrární strany v období první Československé republiky. Uherské Hradiště 2012.
- Janák, Jan-Hledíková, Zdeňka-Dobeš, Jan: *Dějiny správy v Českých zemích. Od počátku státu po současnost*. Praha 2005.
- Karel-Soukup, Ladislav: *Československé právo a právní věda v meziválečném období 1918-1938 a jejich místa ve střední Evropě: sborník příspěvků*. Praha 2010.
- Kárník, Zdeněk: *České země v éře První republiky (1918-1938), díl první. Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929)*. Praha 2003.

Kárník Zdeněk: *Správní reforma 1926-1928, výsledky zemských voleb a jejich následky. (Byly výsledky voleb podstatněji ovlivněny nedemokratickými úpravami volebního práva?)*. In.: *Historik v soudobých dějinách. Milanu Otáhalovi k osmdesátým narozeninám*. Praha 2008.

Klímeček, Antonín: *Velké dějiny země Koruny České, svazek 13*. Praha 2000.

Krejčí, Oskar: *Nová kniha o volbách*. Praha 2006.

Lacina, Vlastislav-Slezák, Lubomír: *Státní hospodářská politika v ekonomickém vývoji první ČSR*. Praha 1994.

Marek, Pavel: *Politické programy českého politického katolicismu 1894-1938*, Praha 2011.

Malíř, Zdeněk-Marek, Pavel: *Politické strany I. díl 1861-1938: Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861-2004*. Praha 2005.

Prokš, Petr: *Politické programy československé a československé sociálně demokratické strany dělnické 1878-1948*. Praha 1999.

Semotanová Eva: *Historická Geografie Českých zemí*. Praha 1998.

Vencovský, František: *Karel Engliš*. Brno 1993.

Prameny

Archivní prameny

Moravský zemský archiv Brno, fond B 40 Zemský úřad Brno, kart. 131, inv. č. 18889.

Moravský zemský archiv Brno, fond B 40 Zemský úřad Brno, kart. 131, inv. č. 18977.

Moravský zemský archiv Brno, fond B 40 Zemský úřad Brno, kart. 131, inv. č. 18974.

Moravský zemský archiv Brno, fond B 40 Zemský úřad Brno, kart. 123, inv. č. 1264.

Moravský zemský archiv Brno, fond B 40 Zemský úřad Brno, kart. 131, inv. č. 18910.

Moravský zemský archiv Brno, fond B 40 Zemský úřad Brno, kart. 124, inv. č. 3982.

Moravský zemský archiv Brno, fond B 40 Zemský úřad Brno, kart. 132, inv. č. 1100.

Moravský zemský archiv Brno, fond B 40 Zemský úřad Brno, kart. 132, inv. č. 1354.

SOkA Olomouc, fond 8 Archiv města Olomouce, kart. 11, inv. č. 6.

Tištěné prameny

Československá statistika – svazek 9. Sčítání lidu v republice Československé ze dne 15. února 1921, I. díl. Praha 1924.

Mertl, Jan: *Politické strany. Jejich zásady a typy v dnešním světě*. Praha 1931.

Náhlovský, Jan: *Volby do Zemských zastupitelstev roku 1928*, Praha 1929, řada 1, sešit 3.

Předsednictvo poslanecké sněmovny a předsednictvo senátu: *Národní shromáždění republiky Československé v prvním desetiletí*. Praha 1928.

Tři rozhovory s prezidentem Masarykem. Praha 1930.

Dobový tisk

České slovo, r. 20, 1928.

Den, r. 17, 1928.

Duch času, r. 30, 1928.

Lidové noviny, r. 36, 1928.

Selské listy, r. 46, 1928.

Stráž socialismu, r. 9, 1928.

Venkov, r. 23, 1928.

Elektronické prameny

Stenografický zápis 91. schůze Národního Shromáždění, dne 28. června 1927. In.: <http://www.psp.cz/eknih/1925ns/ps/stenprot/091schuz/s091001.htm>.

Zákon o organizaci politické správy.

In.: http://www.psp.cz/eknih/1925ns/ps/tisky/t0831_01.htm.

Zpráva výboru ústavního o návrhu zákona o zřízení župních a okresních úřadů v republice Československé. In.: https://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/tisky/T2422_01.htm.

Resumé

Political parties' electoral programs are one of the options to researching regional history. They help us recognise people's specific problems and difficulties in specific locations, in the exact moment. This Bachelor's thesis is dedicated to Moravian country, historically defined as part of Czech lands. Research is based on party election programs for regional country elections, held 2. December 1928.

The main research question was the evaluation of regional issues of the time, on the basis of the structure of electoral programs and slogans of selected parties. The research showed that regional topics mostly intersected with political topics common in whole country. The character of elections had changed since from solving regional problems through electing regional politics, representing Moravian issues, became into fight between government parties and opposition. The main issue became the defence of Czechoslovakia government legitimacy or the renouncement of it. The research also showed that party affiliation and loyalty were the most important feelings, people should have, since they are part of their political parties. Political identity was extremely important to Czechoslovakian people during the first period of their new state. The next most important issue that appeared in those elections was a political anti-campaign, led mainly through central stationery and newspaper. These authorities became one of the most powerful resources for propagation politics policy.

The work in its form describes the course of the first provincial elections in Czechoslovakia. Its contribution lies precisely in mapping the election process and above all in evaluating the potential of selected parties, based on their electoral programs and their work with regional themes. The research builds on theoretical background of Czech historians who deal with the policy of Czechoslovakia in first half of the twentieth century.

Přílohy

Tabulky

Tabulka 1

Řadové číslo kandidátní listiny	Zkrácený název strany	Celkem odevzdaných platných hlasů	Mandáty přikázané podle volebního čísla
1	Die Deutsche christlichsoziale Volkspartei	100 335	6
4	Die Deutsche Gewerbepartei	32 050	
6	Das Bund der Landwirte	66 323	
7	Der Deutsche Arbeits- und Wirtschaftsgemeinschaft	26 796	
2	Wirtschaftspartei des sudetendeutschen Mittelstandes	17 022	-
3	Čsl. národní demokracie	58 132	8
9	Republikánská strana	202 579	
14	Čsl. živnostensko-obchodnická strana středostavovská	68 729	
5	Čsl. sociálně-demokratická strana dělnická	206 033	8
8	Die Deutsche sozialdemokratische Arbeiterpartei	94 568	
11	Polská socialistická strana dělnická	9 466	
10	Volební sdružení Polského svazku lidového a Židovské strany	29 585	
12	Komunistická strana Československa	160 644	4
13	Čsl. strana lidová	304 807	8
15	Čsl, strana národně socialistická	140 599	3
16	Die Deutsche nationalsozialistische Arbeitspartei	50 467	3
17	Der Deutsche Volksverband	68 960	

